

Dhandai Arts & Science College, Amalner
UGC Care Listed Papers

RNIMAJIMAR

36829-2010

ISSN- 2229-4929

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal

UGC-CARE LISTED

Special Issue, Volume-1

Sustainable Development and Environmental Issues

October 2021

Chief Editor:
Dr. Nanasheb Suryawanshi

Executive Editor:
Dr. Y. M. Chavan
I/C Principal
Sahakarbhushan S. K. Patil College,
Kurundwad

Co-Editor:
Prof. R. S. Kadam

Address
'Pransu', Rukmenagar,
Thodga Road, Ahmadpur, Dist- Latur-413515 (MS)

23	Spatial Distribution of Market Centres in Solapur District, Maharashtra S. A. Bunsode, Dr. T. N. Lokhande	79-83
24	The Impact of Covid-19 on Economics Activity: Evidence from Agriculture Sector Dr. Chandrakant P. Kamble	84-86
25	Morphometric Analysis of Sinuosity Index of Panchganga River, Maharashtra, India M. V. Managave, Dr. M. V. Suryawanshi	87-90
26	Geographical study of population Characteristics of Jalgaon District Dr. Rahul D. Ingale	91-93
27	Role of Public Distribution System to Ensure Food Security among the Tribal Population in Satpada Region of Jalgaon district Dr. Prakash D. Patil, Dr. Arvind A. Badgujar	94-96
28	Child labor in India - Challenges and Opportunities Dr. Sharath A M, Prof. S.N Yogish	97-101
29	Study of Year Wise Dam Construction and its Catchment area"- Vidharbh Region Dr. Jayendra . C. Wasnik	102-104
30	Disinvestment a need of Banking Sector Arjun S Chaudhary, Prof. Dr. S V Shinde	105-107
31	A study of Perception about cleanliness among citizens of Solapur City Dr. Amol Haridas Bobade	108-111
32	A Study of Physical Fitness Level of Handball Players in Solapur City Dr. Samarth D. Manukar	112-114
33	Impact of Income-tax Reforms Mr. Kapil Rangdal , Prof. Shivaji Shinde	115-118
34	Exploring Agritourism as Sustainable Development for Rural Maharashtra Mr. Mallinath Shivanand Sakhare, Prof. Dr. Shinde Shivaji Vishwas	119-122
35	The Impact of the State's Budget Deficit on Inflation: A Case Study of the Yemeni Economy Mr. Mohammed Qasem Mohammed Ahmed Al-Maflehi, Prof. Dileep Arjune	123-132
36	India's Economic Development and Social Representation: A Political Economy Perspective Bir Singh	133-138
37	e-RUPI: India's Digital Payment Solution for Welfare Services Amol Dayanand Sutar	139-144
38	A Geographical Study of Changing Worker to Total Population in Nandurbar District. Dr. Prafulla Sudhakar Thakare	145-148
39	MOOC: An Emerging Mechanism for Strengthening Indian Higher Education Dr. Pramod Prabhakar Kamble	149-155
40	Growth and Degradation of Natural Vegetation in Amangahad District. Dr. Sachin Himmatrao More	156-159
41	A Study of Awareness and Attitude of College Students towards Environmental Studies (A Case Study of Arts and Commerce College Nagthane Tal. & Dist. Satara Maharashtra) Mr. Garav Dipak Uddhav , Mrs. Chavan Swati Namdev	160-162
42	Geographical Study Of Fruit Farming - In Sangola Tahsil Of Solapur District. Dr. Ankush Shunkar Shinde	163-166
43	Institutional Credit to Agriculture Sector In India Dr. Chandra Borah	167-170
44	Impact of Liquid Waste Management under the Swachh Bharat Mission: A Geographical Study of Varanasi (Banaras) City Dr. Seema Tiwari, Dr. Vijay R. Raviskar	171-180
45	Impact of Yoga on the Technique of Male College Level Soccer Players. SK Rasid Mahammad	181-185
46	A Study on Correlation between Literacy Rate and Sex Ratio in Western Khandesh Region of Maharashtra, India Arvind Amrut Badgujar, Ramesh C. Ahire	186-190

ISSN MAJMAAR
36829-2010

ISSN- 2229-4929

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal
UGC-CARE LISTED

Special Issue - III
Recent Trends and Issues in Social Science & Science
Towards Sustainable Development

October 2020

Chief Editor : Dr. Nansahab Suryawanshi

Executive Editor : Prin. Dr. R K Pardeshi

Principal, Sant Ramdas Arts, Commerce and
Science College, Ghansawangj Dist. Jalna

Co-Editor : Dr. S. V. Tathe

Address
"Pranav", Rahmenagar,
Thodga Road, Ahmadpur, Dist- Latur 413515 (MS)

CONTENTS

Sr. No.	Paper Title	Page No.
1.	Groundwater Quality Assessment for Sustainable Water Resource Development in Jhargam District, West Bengal, India Dr. Sukamal Maity, Dr. Girijesh Lal Srivastava	1-6
2	Impact of Nature & Human Relationship on Human Health: A Review of Health Geography Dr. Ganesh K. Chavhan	7-10
3	Development of Service Sector (Education and Tourism) in Rural Area of Aurangabad District: A Geographical Study Rahul D. Nawghare, Dr. R. B. Bhalerao	11-13
4	Dimensions of Canadian Identity Dr. Shankar Ambadas Gavali	14-16
5	Estimates and Projections of Urban and Tribal population in Nandurbar District 2031. Dr. Vanmala R. Tadvi	17-21
6	Political Reaction after 26/11 Mumbai attack Dr. Raja Bhagaji Vanarse	22-25
7	Groundwater potential zone of Nawada district, Bihar Pravien Shankar	26-30
8	Physicochemical Parameters studies of Binary liquids using LCR Meter P. T. Sonwane, S. B. Hivale, V. D. Suryawanshi & S. R. Gaur	31-32
9	Toxic Effects of mercuric chloride on mortality & behavioural responses of freshwater fish, <i>Channa punctatus</i> . Suryawanshi V.D. & Sonwane P.T.	33-36
10	Concept of Hierarchy and Its Significance Dr. Jai Prakash Kumar	37-40
11	Kinetic Study of Permanganate Oxidation of Choline Chloride in Basic Media Lawale N.V., Suryawanshi V. D, Hivale S.B, Gaur S. R.	41-47
12	An Investigation on The Rata Cutpea, Breeding Behavior, Sex Ratio and Gender Dimorphism in The Frog Dr. Chaudhary Charan Singh	48-52
13	Impact Of Social Media On College Library Services Mrs. Natkar Sangita Shesharao	53-55
14	The Role of Migration Remittance in Promoting Livelihoods in Bihar Dr. Kavita Kumari	56-62
15	Agricultural Productivity Of Soybean In Kolhapur District: Maharashtra Dr. J. M. Palkar	63-65
16	Effect of Calcium Carbonate on The Total Protein & Titra Content In The Freshwater Crab <i>Baryolpheus Camicularis</i> Lone V.B, V. D. Suryawanshi & Bhowate C. S.	66-68
17	A study of the growing effects of corona virus in the city of Amalner Dr. Rahul Devidas Ingale	69-72
18	Socio -Political Contributions of Sri V.S. Ugrappa: A Study Of Karnataka Politics Mr. Veeresh Husappa, Prof. G. Sreeramulu	73-76
19	Dropout Girls with Socioeconomic, Social and Cultural Background of Raichur District Shantidevi, Prof. Hemalatha. H. M.	77-79
20	Spatio Temporal Changes in Agricultural Land-Use Pattern in Vijayapur District A Geographical Analysis Dr. M. R. Hugar	80-84
21	Underground Water Quality Analysis Of Bijapur District Dr. M. R. Hugar	85-87
22	E-Banking Service and Profitability of Indian Scheduled Commercial Banks Mrs. Minakshree Subhas Andhre	88-92

A study of the growing effects of corona virus in the city of Amalner

Dr. Rahul Devidas Ingale

Asst. Prof. Dept. of Geography, D.M.E.S.S. Arts & Science College,

Amalner, Dist. Jalgaon-425 401

Email:rahulmgale811@gmail.com

Abstract :-

It is very difficult to stop and prevent the spread of contagious diseases like corona in a country with a high population density. Not just a huge population like India so Indian policy in this regard is important not only in India but also in the world. The first lockdown in India was announced on march 17-2020. It was a very important step in the context of social distancing. On April 20, 2020 a 52 year female corona fan a sadi wada castle was found positive in Amalner city and the Amalner administration shook and literally corona entered Amalner. A public curfew was later imposed in Amalner. Emphasis was also placed on corona related treatments as a matter of priority, with 20 seconds of hand washing and social distance of two meters, apply face mask out of town commuters in Amalner were home coroneted & the city was disinfected by spraying hydrochloride in the city. Corona Hospital was set up at Amalner in view of the increasing number of corona infected patients.

Keyword :- Social distance, home coroneted, cantonment zone.

Introduction :-

The word famous corona virus started in December 2019 in wuhan, China. This contagious diseases was given the medical name COVID – 19 corona virus spread almost all over the world through air transport. The first corona positive patient was found in kerala state of India on 30 January 2020 & the gradually spread to different states. The first corona positive patient was found in Pune state of Maharashtra. Corona Positive Patient was found on 19 March 2020 in Jalgaon District. A 60 year old woman from Mungse village In Amalner Taluka was found to be infected with corona virus on 18 April 2020. on 20 April 2020 a 52 year woman from sadi wada in Amalner was found to be infected with corona virus. As of July 8, 2020 the total number of corona virus positive patients in Amalner city has risen from 202 to 28 deaths. The administration has implemented a number of measures to reduce the growing impact of corona virus in the city of Amalner.

* Objective :-

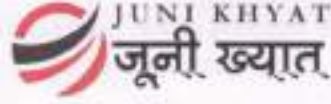
1. To study the growing corona infected patients in Amalner city.
2. To study the effects made by the administrator to bring corona under control

* Study Area :-

Amalner city is an important taluka in Jalgaon district. This city is known as Pratipardharpur. It is located in 18°56' to 18°53' north latitude and 75°20' to 75°33' east longitude. Amalner town is 56 km. from Jalgaon and 35 km. Dhule town. Amalner Railway station is on the western railway Surat – Bhusawal railway line.

जूनी ख्यात JUNI KHYAT जूनी ख्यात JUNI KHYAT

CERTIFICATE OF PUBLICATION

This Publication certificate has been issued to

Dr. Rahul Devidas Ingale

For the Research paper titled

Tourism Potential Assessment in The Melghat Tiger Reserve at Amravati,
Maharashtra

Vol. 10 Issue 6 No. 8 Month June Year. 2020

Published in

JUNI KHYAT JOURNAL ISSN: 2278-4632

Impact Factor : 6.625

This journal is indexed, peer reviewed and
listed in UGC CARE

Editor

Impact factor

जूनी ख्यात JUNI KHYAT जूनी ख्यात JUNI KHYAT

जूनी ख्यात JUNI KHYAT जूनी ख्यात JUNI KHYAT

जूनी ख्यात JUNI KHYAT जूनी ख्यात JUNI KHYAT

**Tourism Potential Assessment in The Melghat Tiger Reserve at Amravati,
Maharashtra.**

Dr. Rahul Devidas Ingale
Asst. Prof. Dept. of Geography
D.M.E.S.S. Arts & Science College,
Amalner, Dist. Jalgaon 425 401
Email.rahulingale811@gmail.com
Mob. 9960402179

Abstract :-

A sanctuary is a forest area reserved for the protection of certain animals so that they can roam freely in the forest. The main objective of the sanctuary is to protect and preserve endangered species. India is rich in biodiversity. The Sanctuary and national park has a wild variety of animals & birds a large number of tourists visit the sanctuary to see them. As Melghat is a forest Melghat is a resource of biodiversity in the state of Maharashtra. In the north of Amravati District in the Satpuda Mountain range in the taluka of chikhaldara and Dharani this hills area is know as Melghat. It west established as wildlife sanctuary in 1967, and was declared as Tiger Reserve in 1974. The highest number of Tigers & leopards are found here & also the korku Tribe is the most numbers. As the main attraction of Maighat is the tiger. This place is visited by a large number of tourists every year. The tourism business has development in the place and employment has be maid available to the local people similarly the government of Maharashtra gets revenue. There for Melghat Tiger reserve forest has gained a lot of importance.

Keyword :-

Potential, Biodiversity sustainable, Eco-tourism.

Introduction :-

Melghat means 'meeting of the ghats'. It is located of amravati District of Maharashtra State in India. Melghat lies at the Southern and of the Satpuda ranges melghat Tiger Reserve is located the southern subsidiary of the Satpuda hill range in central Indian called Gavilgarh hill the high ridge running east west which has its heights point at Vairat (1178 m.) from the south western boundary of the reserve. The northeastern boundary of the reserve is marked by the Tapi River. Melghat is the prime biodiversity responsibility of the state.

Peer Reviewed Referred and UGC
Listed Journal (Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL
MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY
RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume-VIII, Issue-I
January - March - 2019
English / Marathi

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

A. J. - 2018-19. ©

Ajanta Prakashan

❧ CONTENTS OF MARATHI ❧

No.	अ. क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
	१	पर्यावरणीय प्रदूषण व सामान्य मानवाने आरोग्य प्र. अभिजीत प्र. दोड	१-२
	२	भारततील पर्यावरणीय आपत्तीचा अभ्यास २०१८ प्र. डॉ. विलास गौरडे प्र. पराग मेळाम	४-१०
	३	पर्यावरण शाश्वत विकास श्रीमती. हिवाळे जिलाल विनायक	११-१४
✓		जलप्रदूषण एक अवलंब पर्यावरणीय व सामाजिक समस्या विरोध संदर्भ - बोरी नदी प्र. डॉ. राहुल देविदास इंगळे	१५-२०
	४	आंतरिक तपमान कार्बोनील बदल कारणे व स्थितीतील परिणामांचा पुनर्वाचलेकनात्मक अभ्यास डॉ. ए. पी. पंडित डॉ. एम. आर. कराळे	२१-२७
	५	जल प्रदूषण : एक पर्यावरणीय समस्या प्र. के. डी. कांबळे	२८-३१
	७	महाराष्ट्रातील घनकचरा : सदर्भित्वी समस्या आणि आकामे प्र. शिंदे हनुमंत दत्तात्रय	३२-३५
	८	जलप्रदूषण एक सौर्गोलिक अभ्यास प्र. सांडे काकासाहेब प्र. गायकवाड काकासाहेब	३६-३९
	९	ध्वनी प्रदूषण : आधुनिक युगातील एक मुख्य समस्या प्र. राहुल निपुणे प्र. सरस्वती देव्हारे	४०-४४

४. जलप्रदुषण एक ज्वलंत पर्यावरणीय व सामाजिक समस्या विशेष संदर्भ - बोरी नदी

पा. डॉ. राहुल देविदास इंगळे

भूगोल विभाग, धनदरईकला व विज्ञान महाविद्यालय, अमळनेर जि. काळगांव.

सारांश

मानवी संस्कृतीचा विकास हा नदी खोनांच्या प्रवेशात झालेला असून, पाणीहाच मानवी संस्कृतीचा आधार आहे. मानवी संस्कृतीचा उदय व विकास हा प्रामुख्याने नदी काठावरच झालेला आहे. जगातील कौगत्पाहोसंस्कृतीचे नाव घेतले कीतीचा संबंध नदीशी वेगळे. उदा. इजिप्तची संस्कृती नाईल नदी, चिनची संस्कृती यारंग हू नदी भारतची संस्कृती सिंधू नदी इ. परंतु आज या संस्कृतीचा अभ्यास केला असता असे लक्षात येते की पाण्याने संस्कृती दिली व पाणी बंदी झाल्याने ती लयास सुवा गेली. व पाण्याच्या अनेक समस्या मानवा समोर उभ्या राहिल्या. तसेच अमळनेर शहराची लोकसंख्या झपाट्याने वाढल्यामुळे त्यांच्या गरजासुद्धा वाढत आहेत. परिणामतः घरगुती पाणी पुरवठ्याच्या मागणीत वाढ झालेली दिसून येते. म्हणून पाण्याच्यात चार महिने बोरी नदीवरच अमळनेर शहरात पाणी पुरवठा केला गतो. अमळनेर शहर बोरी नदी काठावर वसलेले आहे. ५० वर्षे अगोदरची बोरी नदी आज शुध्द राहिलेली नाही. कारण तिचे खोटे प्रमाणावर जल प्रदुषणल कपात झालेले आहे.

प्रस्तुतलघुसारांश निबंधातून बोरी नदी जलप्रदुषण अभ्यासाच्यात आले आहे.

कीज संज्ञा : - टि.सी.एल. (टेटाकॉलोराईट लाईम) जलप्रदुषण, गोकपेल (नैसर्गीक शुद्धीकरण), एम. एल. डी (मॉलियम लिटर डीचार्ज),

प्रस्तावना

निसर्गाने मानवाला दिलेली देवगी म्हणजे पर्यावरण होय. जगही प्रथम काळापासूनच आजपर्यंत मानव व पर्यावरण यांचा परस्पर संबंध अटूट आहे. 'मानवाच्या सभोवताली असलेल्या परिस्थितीला पर्यावरण म्हणतात.' यात मानव व निसर्ग निर्मित घटकांचा समावेश आहे. मानवाच्या हितासाठी मागावने निसर्गात मोठ्या प्रमाणात हस्तक्षेप केला आणि निसर्गाचा समतोल बिघडला. असे आपणास दिसून येते. पर्यावरणात मानवी हस्तक्षेपांमुळे, नैसर्गीक कारणांमुळे असे कधी परिवर्तन होते की, जे मानव व इतर सजीवांचा प्रतिकूल ठरते. अशा परिस्थितीस प्रदुषण असे म्हणतात. वास्तविक निसर्गाने मानवाला अनेक संसाधने उपलब्ध करून दिली आहेत. पण मानवाने संसाधनांचा अविचारीपणा व अतिरेकीपणाने वापर केला. शिवाय वापर केल्यानंतर शिल्लक राहिलेल्या विद्युतक पर्यावरणातच टाकून दिले. त्यामुळे पर्यावरण सतत नष्टास तुरुनते दुर्बल झाले. व विविध प्रदुषणाची निर्मिती झाली. जल प्रदुषणही सर्वांत मोठे मानवाच्या समोर एक संकट उभे आहे.

2021-23

Education and Society
(शिक्षण आणि समाज)

Special Issue
UGC CARE Listed Journal
ISSN 2278-6864

Education and Society

Since 1977

The Quarterly dedicated to Education through Social Development and
Social Development through Education

May 2023

(Special Issue-II/ Volume-III)

INDIAN INSTITUTE OF EDUCATION

128/2, J. P. Naik Path, Kothrud, Pune - 411 038

10. Literacy Status of Scheduled Caste Population in Ratnagiri District Mr. R. D. Kamble, Dr. G. S. Ubale	083
11. Socio-economic Status and Educational Corollary: A Study on the Rajbanshis of Darjeeling District Miss. Akshi Shaha	090
12. Spatial Distribution of Scheduled Caste Population in Ratnagiri District Dr. Govardhan Ubale	095
13. Dr. Ambedkar's Concept of Minorities and its Relevance Ms. Samiksha Farokate	102
✓ 14. Social Status of Schedule Caste Population in Jalgaon District: A Geographical Study Dr. Rahul Devidas Ingale, Dr. Anul R. Bhuyar	110
15. Demographic Pattern and Issues of Slums: A Case Study of Belgaon City Dr. M.S. Kurani	116
16. Assessment of Access to Basic Amenities and Socio-economic Condition on Tea Garden Workers in Duars, West Bengal, India Dr. Jyoti Datta	127
17. Beginning of Freedom Journey by Tribal Uprisings in Colonial India Dr. S. R. Kattimani	137
18. Case Study of Maharashtra Using Human Development and Regional Development as a Tool for Analysing Efficiency Levels Miss. Shruti Tripathi	143
19. Study of Urbanization and Industrialization in India Dr. Nitin Vinayak Galkwad and Mr. D. C. Jadhav	151
20. Analysis of Distributional Pattern of Literacy Rate in Satara District of Maharashtra Dr. Abhijeet V. Pore	158
21. Aftermaths of Repetitive Earthquakes on Agricultural Land use Pattern In Patan Tehsil of Satara District and Nearby Area Dr. Sandeep S. Talakhe	167

22. Study of Indi
(Maharashtra): A
Dr. N. V. Gaikwad

23. Pressure of P
Khatavalsil (Sat
Dr. S. P. Divare. Di

24. An Assesse
Ambedkar Marati
Mr. D. J. Bhandare

25. Study of Fem
Ms. M. A. Pail, M

26. An Analytica
Dr. Pihu Jain

27. A Critical St
Dr. Ashok S. Pail

28. Trend and Spa
2020 to Decembe
Dr. Shrikant Ghady

29. Horizontal an
Acharya Estuaries
Dr. Nisha Murgade

30. Analysing Me
Maharashtra from
Mr. Mayur Goud, &
Wadekar

31. Evaluating R
from 1991 to 2020
Mr. Mayur Goud, &
Shinde

32. Status of Litera
Analysis
Dr. Sampada Tikhe

**Social Status of Schedule Caste Population in Jalgaon District: A
Geographical Study**

Dr. Rahul D. Ingole

P. G. Department of Geography

D. M. S. S. Arts & Sci. College, Amalner

Dr. Anil R. Bhave

P. G. Department of Geography, G.T. Patil College, Nandurbar

Abstract:

Among the Population Components the Population of Schedule Caste is very importance so the social status of schedule cast is important in the study. The Social-economic development of any region depends on the human resources of that region. Humans are one of the most important driving forces on earth. Geography studies the causality of the distance between humans and the earth, so the population is a factor in geography. Alternatively, the population is an important part of geography. Natural and population resources play an important role in regional development.

In addition to natural resources, human resources are important for the Social-economic development of any region; this is because the production of a variety of objects depends on human strength, skills and knowledge. If the population is small then natural resources will not be fully utilized and if the population is large then socio-economic problems arise in the region hence the location of population along with population factors is important. If a human is a factor that embodies the various characteristics of the population, therefore, population resources are the most population factor. The SC Sex Ratio, SC literacy, education & health facility in the schedule cast population have been studied from the present research paper.

Keywords: Schedule Caste Population Resource Development, Regional Development and Regional Distribution

Introduction:

The population is the soul of any country. Without population no country is important. Also is considered an important factor for the development and nation-building of a country. Population development depends on the component and availability of various resources in the country effective population resource development is the key for the overall development of any region.

Jalgaon district has been selected for the present study. For the present study following indicators have been selected SC population, SC sex ratio, SC literacy, education facility, health facility, etc. the above-mentioned indicators of the tehsil has been taken as a unit of regional measurement. An attempt has been made to study the SC population resources of Jalgaon district according to the tehsil from the present

research
Objectives
To study
To study
Study A
It is for
Arranged
Buddham
extent of
longitude
Yawal, B
Madhya

SC Total
of which

Education

A.Y. - 2018-19 (3)

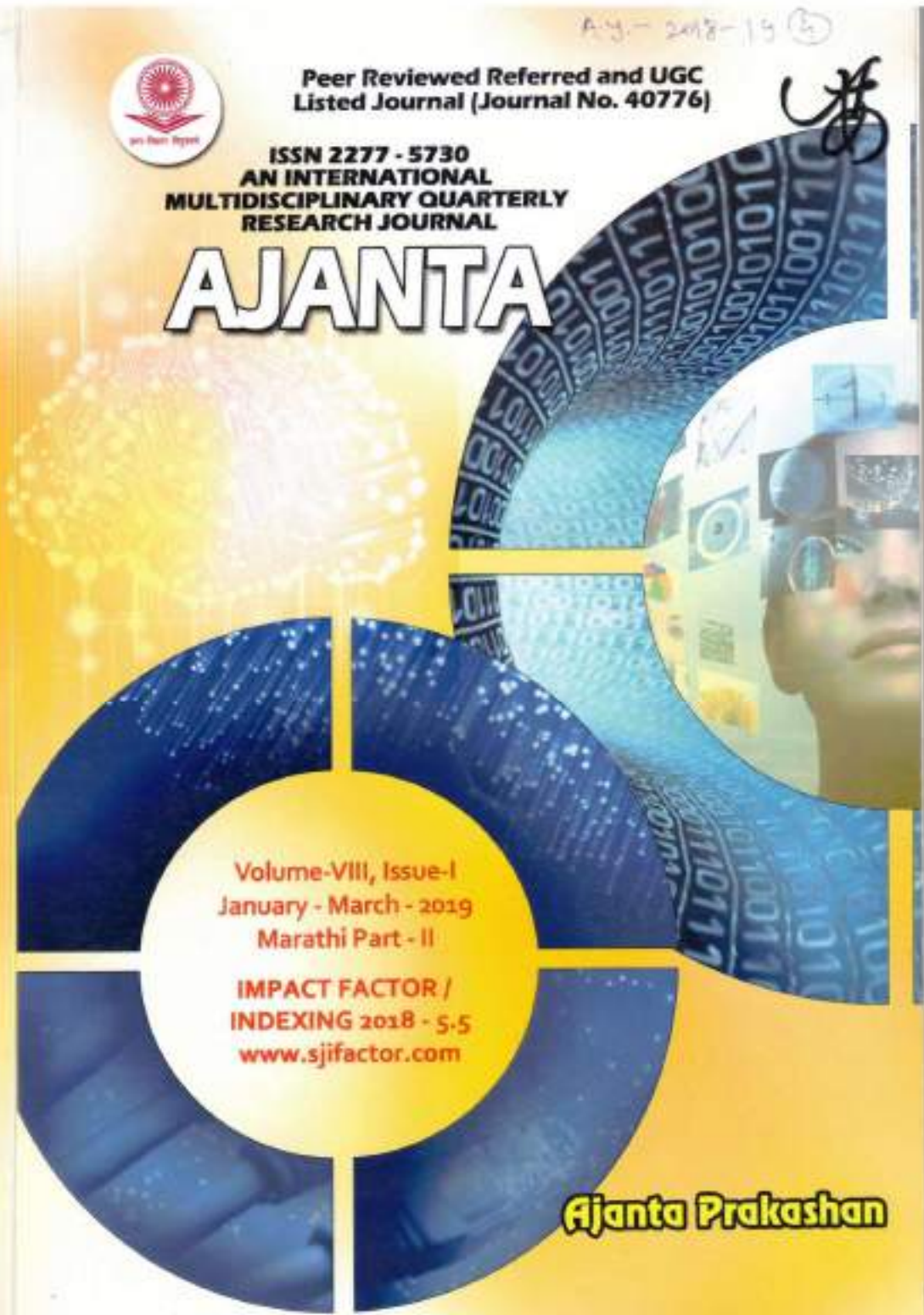

Peer Reviewed Referred and UGC
Listed Journal (Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL
MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY
RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume-VIII, Issue-I
January - March - 2019
Marathi Part - II

IMPACT FACTOR /
INDEXING 2018 - 5.5
www.sjifactor.com

Ajanta Prakashan

❧ CONTENTS OF MARATHI PART - II ❧

अ. क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	पश्चिम विदर्भातील एकुल लोकांमध्ये कमी लिंगानुपात प्रमाण (१९८१-२००१)- एक सामाजिक समस्या प्र. डॉ. राहुल देविदास इंगळे	१-६
२	बीड जिल्हाच्या माजलगांव तालुक्यातील लिंगानुपाताचे कातिक विश्लेषण डॉ. सोमनाथ संभाजी लांडगे	७-१०
३	भौगोलिक परिस्थितीचे सामरिक व लक्ष्यी हालचालीचे परिधान प्र. डॉ. कविता धनंजय धर्माधिकारी	११-१७
४	'सातूर जिल्ह्यातील सिंधनाखातील क्षेत्र' एक भौगोलिक अभ्यास प्र. एक. आर. छाटेकर	१८-२२
५	सरदार सरोवर प्रकल्पाचा नंदुरवार जिल्ह्यातील अर्थिक घटककार होण्याचे परिणामांचा भौगोलिक अभ्यास डॉ. हेमंतकुमार रावबाबराव प्र. अमोल रा. भुकार डॉ. किशव. व. खराते	२३-३१
६	महाराष्ट्रातील पिक विविधता प्र. सचिन व. देशमुख	३२-३५
७	यवतमाळ जिल्ह्यातील महिलांचा विकासत महिला यवतारी पतसंस्थांचे योगदान डॉ. राधेश्याम पीलाजी चौधरी	३६-३९
८	शिरपूर तालुक्यातील भूजलाचा जलसंधारण निर्देशांक डॉ. गौराणे सुनिल सी.	४०-४६
९	भंडारा नगरातील लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये - एक भौगोलिक अभ्यास (वर्ष २००१) (जिल्हा भंडारा) प्र. डॉ. सी. नंदना प्रविण मोटपरे	४७-५२
१०	भारतीय कुडी समस्येचे भौगोलिक अभ्यास प्र. डॉ. कल्पना देशमुख मधुरी नंदकुमार ठाकरे	५३-५६

१. पश्चिम विदर्भातील एकुण लोकसंख्येचे कमी लिंगगुणोत्तर प्रमाण (१९८१-२००१)- एक सामाजिक समस्या

डा. डॉ. राहुल देविदास इंगळे

भूपैत अधिव्याख्याता, धनदई कला व विज्ञान महाविद्यालय अम्बळनेर, जि. बळसांव.

सारांश (Abstract)

कोणत्याही क्षेत्राचा आर्थिक विकास त्या क्षेत्रातील मानवी संसाधनावर अवलंबून असतो. पृथ्वीवर बदल घडवून आणण्याचा इतर गतिमान घटकपैकी मानव हा महत्त्वपूर्ण मूलभूत घटक आहे. भूगोलात मानव व पृथ्वी यांच्यातील आंतरक्रियांचे कार्यकारणभाव अभ्यासले जातात, त्यामुळे भूगोलात लोकसंख्या हा घटक महत्त्वपूर्ण मानला जातो. लोकसंख्या ही मानवी समुहाची महत्त्वपूर्ण अभिव्यक्ती असून पृथ्वीवर अस्तित्वात असणाऱ्या विविध सांस्कृतिक वृत्त्यांचे ती प्रतीके असते. पर्यायाने लोकसंख्या हे भूगोलातील महत्त्वाचे अंग आहे.

मानव हा स्वयं एक आर्थिक संसाधन आहे. परंतु हे संसाधन जांपर्यंत महत्त्वपूर्ण होत नाही, जो पर्यंत तो योजनाबद्ध तसेच प्राथमिक स्वरूपात उपयोगी पडत नाही. जेव्हा लोकसंख्येचा उपयोग योजनापूर्व तसेच प्रभावकारी स्वरूपात केला गेला तरच देशाचा आर्थिक व सामाजिक विकास तिष्ठ गतीने संभव असतो व हा विकास साधण्याकरिता कोणत्याही प्रदेशातील मानव स्वतः ज्ञानाने विकसित असला पाहिजे. तरच तो त्या प्रदेशातील योग्य संसाधन मानला जातो. लोकसंख्येचा प्रश्न हा प्राचीन काळापासून मानवी ज्ञानामुळे विविध शास्त्रेद्वारे त्याचे अध्ययन केलेले आहे. या विषयाकडे चिंतनातील विद्वान, राजकीय व्यक्ती तसेच इतर लोकांचे ध्यान आकर्षित झालेले आहे, म्हणून लोकसंख्या या घटकाला विशेष महत्त्व असून ती कोणत्याही प्रदेशाकरिता महत्त्वाचा मानला जातो. कारण लोकसंख्येशिक्त कोणत्याही प्रदेशाला महत्त्व प्राप्त होत नाही. परंतु लोकसंख्या हा घटक गाढमात्मक स्वरूपाचा असून त्यात सातत्याने बदल घडवून येत असतात. तसेच कोणत्याही प्रदेशातील लोकसंख्या जर कार्यात्मक स्वरूपाची असेल तर ती संसाधन मानली जाते. अशा संसाधन लोकसंख्येमुळेच प्रदेशाचा विकास साधण्यास मदत होते. कोणत्याही प्रदेशाचा विकास साधण्याकरिता तेथील लोकसंख्येचे लिंगगुणोत्तराचा अभ्यास करणे महत्त्वपूर्ण उरते म्हणून प्रस्तुत शोध निबंधात पश्चिम विदर्भातील एकुण लोकसंख्येचे कमी लिंगगुणोत्तर प्रमाण-एक सामाजिक समस्या या शोधनिबंधाचा अभ्यास करण्यात आलेला आहे.

शोधसंज्ञा (Keywords) :- लोकसंख्या, लिंगगुणोत्तर, सामाजिक समस्या

प्रस्तावना (Introduction)

प्रदेशाची अर्थव्यवस्था तसेच समाजाच्या विकासापथ्ये रूढी पुरुषांचे गुणोत्तराची भूमिका फार महत्त्वपूर्ण आहे. कारण की, याचा परिणाम लोकसंख्येवर होतो. क्षेत्रीय आधारावर स्त्री-पुरुष गुणोत्तरात जर विभिन्नता आढळत असेल तर

ISSN 2278-9820

National Registered & Recognized
Research Journal Related To Higher Education

VISION RESEARCH JOURNAL FOR GEOGRAPHY & GEOLOGY

(UGC Approved & Peer Reviewed Research Journal)

Year - X, Issue - XX, Vol. II

Impact Factor 6.50
(GRFI)

June 2021 To Nov. 2021

EDITOR IN CHIEF

DR. JAIDEEP R. SOLUNKE

INDEX

Sr. No.	Title for Research Paper	Page No
1	Spacial and Temporal Growth of Urban Population in Yavatmal District (Maharashtra State) Dr. Shivanand S. Kumar	1
2	Management of Soil Biological Quality Dr. Jaideep R. Solunke	7
3	नांदूर जिल्ह्यातील प्राण्यांच्या बाजारकेंद्राच्या सेवा क्षेत्राचे वितरण एक भौगोलिक अभ्यास डॉ. नामदेव संपतराव गौड	12
4	सैदीय शेती आणि विकास डॉ. अनंत व्ही. देशमुख	16
5	डगफुटी एक पर्यटन अविष्कार डॉ. एस. एस. लोळमारे	21
6	विंदर जिल्ह्यातील कामगार लोकसंख्येचा अभ्यास डॉ. सुर्यकांत नागनाथ कळसकर	27
7	पश्चिम विदर्भाच्या सातपुडा पर्वत क्षेत्रातील आदिकांती आरोग्य सुविधा केंद्राचे अभिकेत्रीय वितरणाने प्रारूप डॉ. विजय खराते	35
8	जळगाव जिल्ह्यातील लोकसंख्येचे लिंगगुणोत्तर प्रमाण व कालीक विश्लेषण डॉ. राहुल देविदास इंगळे	40
9	कारंजा पर्यटन स्थळ व परिसराचा भौगोलिक अभ्यास डॉ. दिलीप नि. लांजेवार	46
10	लाडगाव ग्रामीण वस्तीची आंतर व बाह्य रचना बी. आर. पाटीळे, डॉ. आर. डी. खाकरे	52
11	कृषी भूगोलातील आनुवंशिक प्रवाह रुपाली नाटे	56
12	नंदुरबार जिल्ह्यातील लोकसंख्या लिंग गुणोत्तराचा अभिकेत्रीय विश्लेषण प्रविध भगवान नैरकर, डॉ. विकास अंकुशराव देशमुख	63
13	नांदेड जिल्ह्यातील रासायनिक खतांचा वापर - एक भौगोलिक अभ्यास डॉ. डी.जी. माने	69

जळगाव जिल्ह्यातील लोकसंख्येचे लिंगगुणोत्तर प्रमाण व कालीक विश्लेषण

डॉ. राहुल देविदास इंगळे

पुणेस वैभाग,

समाज्य वैकाय व विश्वल महाविद्यालय,
अमळनेर, जि. जळगाव

Research Paper - Geography

सारांश

मानवी लोकसंख्या हा गतीमान घटक असल्यामुळे त्याचा अनेक अंगणी अभ्यास केला जातो आहे. लोकसंख्यासांख्यिकीय वैशिष्ट्यांमध्ये लिंगगुणोत्तर हा घटक अत्यंत महत्त्वपूर्ण आहे. त्यामुळे प्रस्तुत शोधनिबंधात जळगाव जिल्ह्यातील लोकसंख्येचे लिंगगुणोत्तर प्रमाण व कालिक विश्लेषण याचा अभ्यास करण्यात आला आहे. भारतात स्त्री-पुरुष गुणोत्तर स्पष्ट करताना १००० पुरुषांच्या मागे किती स्त्रियांचे प्रमाण आहे हे स्पष्ट केले जाते. म्हणजेच १००० पुरुषांमध्ये स्त्रियांचे प्रमाण किती याचा लिंगगुणोत्तर प्रमाण असे म्हणतात. उदा. २०११ नुसार जळगाव जिल्ह्याचे लिंगगुणोत्तर प्रमाण ९२५ एवढे आहे. म्हणजेच जळगाव जिल्ह्यात १००० पुरुषांमध्ये फक्त ९२५ स्त्रिया आहेत. त्यामुळे लोकसंख्या सांख्यिकीय संरचनेत फरक पडलेला दिसून येतो. भरतनात इतर देशांच्या तुलनेत पुरुषांपेक्षा स्त्रियांचे प्रमाण कमी आढळते. याचे कारण आहे उदा. स्त्रियांना प्रांगल्या भोजनाचा अभाव, स्वास्थ सेवांची कमतरता, अज्ञान, बाळक्यात किंवा अधिक मुले होणे इत्यादी कारणांमुळे भारतात स्त्री-पुरुष गुणोत्तरांचे प्रमाण कमी आढळते.

निजसंज्ञा (Keywords) :- लोकसंख्या, लिंगगुणोत्तर

प्रस्तावना (Introduction) :-

कोणत्याही प्रदेशाची अर्थव्यवस्था तसेच समाजाच्या विकासांमध्ये स्त्री-पुरुषांचे गुणोत्तराची भूमिका अत्यंत महत्त्वपूर्ण ठरत असते. कारण की, त्याचा परिणाम लोकसंख्येवर होत असतो. कोणत्याही प्रदेशातील लैंगिक अन्वारावर स्त्री-पुरुष गुणोत्तरावर जर विविधता आढळत असेल तर

समाजाच्या अर्थी प्रदेशातील लोक-लिंगगुणोत्तरास : आर्थिक संवर्धाव-मंजुर पुरवठा आढळते आणि अत्यंत महत्वाचे : अभ्यास केलेला २०११ नुसार अ-उद्दिष्टे (obje

- १) जळगाव
- २) जळगाव
- ३) जळगाव

लिंगगुणोत्तर प्र-अभ्यास फळती

जळगाव २०११ च्या जनगणना आकडेवारी ही - यातून घेण्यात आ-लिंगगुणोत्तराचे १-तात्काळीया १-अभ्यास क्षेत्र (S

प्रस्तुत मह्यप्रदेश राज्य पुर्वेस जालना ि जळगाव जिल्हा चरौडा, एरंडोल आणि बोदवड इ

जळगाव रेखाचणीय दिसत

IMPACT FACTOR : 4.015

(Kala Sarovar Quarterly
Journal Approved by UGC Care List)

कला एवं धर्म शोध संस्थान,
लोक कल्याणकारी ट्रस्ट, वाराणसी

कला सरोवर

KALA SAROVAR

(भारतीय कला एवं संस्कृति
की विशिष्ट शोध पत्रिका)

प्रधान सम्पादक

डॉ० प्रेमशंकर द्विवेदी

विषयानुक्रमणिका

क्रम	पृष्ठ सं.
सम्पादक की कलम से	v
भारतीय लोक संस्कृति में दशावतार चित्रण डॉ० रवींद्र कुमार शिबेरी	15-19
पर्यटन उद्योग पर कोविड- 19 का प्रभाव एवं इसके पुर्ननिर्माण की संभावनाएँ डॉ० उषोष स्वामी	20-24
Corporate Disclosure and Firm Performance- Evidence from India Bekha Rashore	25-30
आजादी के पूर्व एवं पश्चात् जनजाति संस्कृति में आये परिवर्तनों का तुलनात्मक अध्ययन, दक्षिण पश्चिम मध्य प्रदेश के संदर्भ में जगदीश नादव	31-33
A Valuable Study of Social Economic Structure on Tribal Society Anil Kumar Yadav	34-38
A Systematic Literature Review on Conflict Management Style of Organizations: Leadership Perspective Jamina Fatma Naigvi, Dr. Uzmi Anjum	39-42
A Study of Nature and Direction of Internal Migration in Vidarbha Region Dr. Sangita R. Chandrakar	43-47
Child Labour and its Emergence after Covid-19 Pandemic in Unorganized Food Sector Rajkumar, Dr. Sanjay Kumar	48-53
Role of teachers in heightening Emotional Intelligence among students Antara Dey, Nil Ratan Roy	54-59
Article 32 : Scope and Applicability Harsha Goyal, Rajat Sharma	60-63
तलाक़ातुदा एवं परिवर्धता महिलाओं के बालकों की संवेगात्मक स्थिरता का अध्ययन डॉ० शीमली सुन्दर त्यागी	64-67
छत्तीसगढ़ राज्य में कृषकों की आर्थिक सुदृढता में प्रधानमंत्री फसल बीमा योजना का योगदान डॉ० एस०एन० झा, जगुलोष	68-72
Implications of Innovation in Education: An Assessment of Indian Scenario Sugandh Kumar, Sushant Kumar Vishnoi	73-77
सरकारी अभियोजकों द्वारा स्वास्थ्य एवं परिवार नियोजन के क्षेत्र में इलेक्ट्रॉनिक मीडिया के माध्यम से चलाए जा रहे अभियानों के सामाजिक प्रभावों का समाजशास्त्रीय अध्ययन डॉ० जलोक	78-81
उमके हिमो की धूप उपन्यास में आधुनिक जीवन मूल्य डॉ० जंजली बालचो, डॉ० कल्पना मिश्रा	82-84

A Study of Nature and Direction of Internal Migration in Vidarbha Region

* Dr. Sangita R. Chandrakar

Abstract:

The term migration has assorted shades of meaning. Most commonly, it is considered to involve a movement of some distance, which results in a change in permanent residence. Migration is specific and particular to individual continents, countries, regions, localities and cities. Migration is entirely determined by the wishes of the persons who is involved, though in exceptional cases, this may not hold true. Mobility can also be classified according to the direction of the move. A motion involving a change in a stratification criterion (such as prestige) is denoted as vertical mobility; the movement within the equal social class is referred as horizontal mobility. Furthermore, total amount of mobility can be broken into basic components: structural mobility and exchange mobility. As with births, marriage and deaths, migratory movement varies in intensity from year to year and from season to season and is associated with such factors as race, sex, age, occupation and geographical region. It may also differ in trend because of these factors.

Key words:- Internal migration, Urban Centers, direction, Urbanization.

Introduction:

Knowledge of population movement was aided by the introduction on the 1940 census of a migration question asking respondents where they lived five years ago. Newbold (1992). Modern civilization and urbanization are the out-come of human migration and mobility of population. Trevartha (1969), made an important observation when he said: "Migration, like fertility and mortality, holds a place of prominence in a geographical analysis of population change in any area". Similarly, Bogae (1959), considers a movement of people as an instrument of cultural diffusion and social integration those results into more meaningful distribution of population. Man is a mobile creature, capable of enquiring, susceptible to suggestion and endowed with imagination and initiative. (Beaujeu-Garnier, 1967). The climate, the topography, the fertility of the soil and the flora and fauna of the environment always have played a very prominent part in determining man's distribution over the earth, a much more prominent part than they now do in many regions. In the early days of his dispersion man moved as a member of a small kinship group (clan, tribe, or a confederation of tribes) to establish himself in all parts of the world before the crack of dawn of history.

Study Area:

Vidarbha, the eastern part of Maharashtra state has been recognized on various counts as an under developed region with a marked subsistence agricultural economy. The region of Vidarbha lies between 18°42'N-21°44'N latitudes and 76° E - 80°50'E longitudes. It is flanked by Satpuras on the north and east and by offshoots of Ajanta hills known as Bulghat on the west and south. It covers an area of 9,7537 sq. kms. -1/3 of the State of Maharashtra. Total urban population according to 2001 census is 6239567 which is 35.82% of the total population of the region. Nagpur is the winter capital which is located on the north-south line of topographical discontinuity of the region. Its western half is comprised of Buldhana, Akola, Washim, Yeotmal and Amravati districts with 56 tahsils. Out of these 56 tahsils 17 tahsils have no urban population at all.

* Assistant Professor, DMSS Arts & Science College, Amalner, Dist.- Jalgaon (M.S.).

ISSN 0970-972X

Volume 43(1) 2023

ANNALS of the National Association of Geographers India

CONTENTS

Decadal Changes in Groundwater Quality and its Suitability for Drinking Purpose in Cheyyar Watershed, Tamil Nadu <i>Jothiramaningam Killevelan, Manjantani Palanisamy and S. Abdul Rahman</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.1	1-18
A Review of Tropical Cyclones and their Impacts on Indian Coast (2010 to 2019) <i>Kiran Prakash Nakh</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.2	19-36
A Study of Geographical Identification for the Types of Rural Settlement in Amravati District, 2011 <i>Sangita R. Chandrakar</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.3	37-43
Animal Husbandry and Present Society: A Critical Study of Nagaur District of Rajasthan <i>Gorind Singh</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.4	44-59
Land Use and Land Cover Change Detection Study in Eastern Nayar Watershed Using Remote Sensing & GIS <i>Harimohan Bhandari and Manita Mishra</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.5	60-74
"Population Growth, Slums and Housing in Jabalpur City (A Spatial and Temporal Analysis)" <i>Prashant Tiwari and Janki Prasad</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.6	75-92
Assessing Livelihood Vulnerability in Diara with Special Reference to Flood: A Case Study of West Champaran District of Bihar <i>Manendra Kumar and Vijay Kumar Barick</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.7	93-109
Regional Dimension of Crime against Women in India <i>Musfir Shamsi and Sandeep Kumar</i> DOI: https://doi.org/10.32381/ATNAGI.2023.43.01.8	110-127

A Study of Geographical Identification for the Types of Rural Settlement in Amravati District, 2011

Sangita R. Chandrakar*

Abstract

The dissimilarity between two settlements can be recognized by studying dissimilar elements. The present research paper aims to examine the distribution types of rural settlements and their moving factors by the study of concentration index. Bernard's (1951) method has been used to analyze the degree of concentrations. Compact, semi-compact, semi-sprinkled, and dispersed types of rural settlements are found throughout the study area. This measured index shows that there is a relatively high concentration of settlements in the Dharsi due to favorable natural factors such as fertile soil and the availability of good irrigation facilities. However, roadside growth of settlements leads to semi-compact rural settlements in the study area.

Keywords: Rural Settlement, Compact, Semi-compact, Semi-sprinkled, Dispersed, Concentration Index.

Introduction

The intensity of dispersion can also be studied at the micro-level and for these purpose different types of settlements has to be seen in the sights. The type of rural settlements is frequently considered as a distributional type in which rural settlements are classified based on agglomeration and dispersion of the houses. All human settlements are different from one another depending upon the surrounding environment. Hence, rural settlements show the reciprocal relationship between human occupancy features and the environment (Singh, 1961). This type is a visible part of rural settlements. This component is noticeable in comparison and they are changeable according to the landscape, physical as well as culture. The effects on the social construction and user-friendliness of the different facilities are helpful for rural people.

* Dr Sangita R. Chandrakar, Assistant Professor, DMESG Arts and Science College, Amalner, Dist.-Jalgaon (M.S.); Email: desangita.chandrakar@gmail.com
Received on 12.12.2021 Accepted on 30.06.2022

ISSN 0975-3486

Oct/Nov/Dec-2018, Issue-109-110-111(Combined)

An International Indexed, Refereed, Interdisciplinary, Multilingual, Monthly Research Journal

Impact Factor-6.315 (SJIF)

UGC APPROVED

&

LISTED - 41022

RESEARCH ANALYSIS AND EVALUATION

रिसर्च एनालिसिस एण्ड इवैल्युएशन

www.ssmrae.com

EDITOR

Dr. KRISHAN BIR SINGH

www.ssmrae.com

सामाजिक कार्य और योगदान का भूमिका

* डॉ. प्रमोद गुप्त 127-133

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* श्रीमती शर्मा 134-136

Sanskrit

वैदिक साहित्य का विश्लेषण

* डॉ. अशोक चंद्र शर्मा 108-109

English

Women In Leadership Roles

* Dr. Richa Arora *Dr. Meenakshi Joshi 38-40

She Stoops to Conquer: An Amusing

* Dr. Sawan Giridhar Dharmapuriwar 45-46

Theme of Joy of Creativity

* Dr. Uttam B. Parekar 50-51

The Dissident M.L.A.: The world of Politics

* Dr. Pratik Dataradi 55-58

Education

अनुसंधान और अनुसंधान प्रणाली का विश्लेषण

* डॉ. विवेक कुमार 100-101

प्रकार 3 की परीक्षा के माध्यम से शिक्षण

* डॉ. अशोक चंद्र शर्मा 117-118

** श्री. नरेंद्र शर्मा 117-118

शिक्षण और शिक्षण के माध्यम से शिक्षण

* डॉ. अशोक चंद्र शर्मा 124-126

Geography

Imprints of urban centre growth

* Arjun Saha, *Rajib Mitra, *Tubis Dey Roy 4-7

An Analysis of Female Literacy Rate

* Mrs. Anupam Yadav 10-12

Micro level planning of Human Resource

* Lawande G. Bhauru ** Dr. Mhaske P.H 19-20

Occupational Structure of Vidarbha

* Dr. Saugata R. Chandrakar 21-23

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* डॉ. प्रमोद गुप्त 114-116

Hindi

हिन्दी का साहित्यिक विकास और समाज

* श्रीमती शर्मा 80-81

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* डॉ. अशोक चंद्र शर्मा 82-83

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* श्रीमती शर्मा 84-86

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* श्रीमती शर्मा 102-103

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* अशोक चंद्र शर्मा 110-111

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* डॉ. प्रमोद गुप्त 119-121

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* डॉ. सुभाषीत मिश्र 137-139

Research Paper

Enhancing Professional Effectiveness

* Farhat Ali Syed **Dr. Sangeeta Jain 24-25

*** Dr. Vivek Sharma 24-25

Emerging issues with Adoption

* Anish Gupta 26-28

Need for Pedagogical Innovations

* Dr. Anupama Sihag ** Dr. Saraj Lohan 29-30

Floating Islands - A Green Solution

* Dr. Usha Kumath 52-54

Education And Branding : A Research Review

* Dr. Harishankar Singh 59-63

** Ms. Megha Sharma 59-63

सामाजिक उत्तरदायित्व और समाजवादी दृष्टिकोण

* अशोक चंद्र शर्मा 117-118

सामाजिक

* An

A B

Page no. 1

Key to

Multic

concep

space

multic

for us

implic

enon o

spres

synon

global

has its

logical

ity. No

tween

Comm

the mo

to and

that en

relatio

the ind

(Joseph

loward

groups

to a de

which

sions i

culture

While

tion of

import

groups

mends

otherp

Multic

concep

was 3

* U

Occupational Structure of Vidarbha Region During 2011

* Dr. Sangita R. Chandrakar

* Assistant Prof, Dept. of Geography, D.M.E.S.S. Arts & Science College, Amalner, Dist.-Jalgaon (M.S.)

ABSTRACT

Economic progress is mostly based on economic activities. Human activities which engender profits are known as economic activities. Economic activities are generally grouped into primary, secondary, tertiary and quaternary activities. Primary activities are overwhelmingly dependent on environment as these refer to utilization of earth's resources such as land, water, vegetation, building materials and minerals. It, then includes, breeding and gathering, rural activities, fishing, forestry, agriculture, and mining and quarrying. In the present paper an attempt has been made to study the basic and non-basic ratio of occupational structure of total and urban population of Vidarbha in 2011.

Key words: occupational structure, Basic, Non-Basic, Economic development

Introduction:

Occupational structure of a country refers to the allocation or division of the population according to dissimilar occupation. Occupations are by and large classified as primary, secondary, and tertiary. Primary activities comprise agriculture, animal husbandry, forestry, fishing, mining and quarrying etc. People occupied in primary activities are called redcollar workers due to the outdoor nature of their work. Secondary activities contain manufacturing industry, building and construction work etc. Tertiary activities comprise transport, communications, commerce, administration and other services. There is a put up the shutters relationship between occupational structure and the economic development of the country. The high level of economic progress is generally associated with a relative increase of employment away from the agricultural sector and the higher level of population engaged in the tertiary sector. In other words the economic progress leads to the steady shift of employment and investment from the primary activities to secondary and then to the tertiary sector.

Database and Methodology:

This study is entirely based on secondary data, which is collected from District Census Handbook of all Vidarbha district. Divided circles (Pie-graph) depicts (Fig.No.1) and (Fig.No.2), this basic and non-basic ratio. This diagram is widely used to illustrate features of the population structure.

Study Area:

The region of Vidarbha lies between 18°42'N-21°04'N latitudes and 76°E-80° 50'E longitudes. It has total 11 districts. It covers an area of 9,75,57 sq. kms. -1/3 of the State of Maharashtra.

BASIC AND NON-BASIC URBAN POPULATION 2011 -

Basic and Non-Basic of urban population in Vidarbha

region has been given spatial expression (Fig. No.1) by means of an individual circle. The difference between the smallest areas involved that is Nagpur and the largest Godchiroli is so great that the eye would find it difficult to compare the areas of the sectors in each category, although it is relatively easy to compare the proportions when the circles are of equal size. Fig. No.1, shows the basic and non-basic ratio of urban population in eleven district places. After analyzing the Fig. No.1, we can easily interpret that the basic and non-basic occupation's ratio is 11:89 in Nagpur district. The reason behind Nagpur district's basic occupations percentage is low and percentage of non-basic occupations is high because Nagpur district has large number of urban centers, industrial areas, very well connected by roads and railways. Nagpur occupies a central position on the country's map and is advantageously situated on the Mumbai-Calcutta and the Delhi-Chennai rail routes. Nagpur city, second capital of Maharashtra, is also well-linked with the major industrial and trade centers such as Mumbai, Calcutta, Delhi and Chennai.

According to the basic and non-basic occupation's ratio in ascending order has been given as follows: 21:79 Bhandara, 23:77 Gondia, 24:76 Wardha, 29:71 Yavatmal, 30:70 Chandrapur, 30:70 Akola, 30:70 Washim, 31:69 Amravati, 38:62 Buldhana and 46:54 Godchiroli.

As compared to the other districts, Bhandara, Gondia and Wardha districts basic occupations percentage is low because these districts are situated near Nagpur district. And its influence on these districts, we can easily analyse. Bhandara district owes its initial importance as a fording place across the River Wainganga. It has acquired importance on account of its industries. They are old ones like brassware and modern ones like Bidi making. The ratio of basic and

RNI MAHAR
36829-2010

ISSN

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal
UGC-CARE LISTED

October 2021

Chief Editor:
Dr. Nanasahab Suryawanshi

Executive Editor:
Dr. Y. M. Chavan
I/C Principal
Sahakarbhushan S. K. Patil College,
Kurundwad

Co-Editor:
Prof. R. S. Kadam

Address *Pranav*
'Pranav', Rukmenagar,
Thodga Road, Ahmadpur, Dist- Latur 413515 (MS)

CONTENTS

Sr. No.	Title	Page No
1.	Mahabaleshwar is an important tourism destination in Satara District Mr. Rama Goroba Kamble	1-4
2	Conservation and Management of Water Resources in India Dr. D. S. Harwalkar	5-8
3	Available Medical Facilities in Rural Hospitals in Satara District: A Geographical Analysis Mr. Santosh Prakash Patil, Prof. C. U. Mane	9-11
4	Women's Right to Health: Insight into the Reproductive Rights of Women Sony Raj S S , Lincy Raju	12-15
5	Spatial Analysis of Rainfall Intensity in Kolhapur District: A Climatological Study Dr. A. I. Khan , D. T. Hujare	16-18
6	Studies of Watershed Gp-08 by Using Geology and Remote Sensing Framod Bhandasrao Pathrikar	19-23
7	Women Migrants in Construction Industry-An Analysis Nagesha B , Dr. B. Jayarama Bhat	24-27
8	Changes in Characterization of Kizite Basu in Adapted Bollywood Film Dil Bechara Mr. Vilas Pandurang Changale , Dr. N. P. Khavare	28-30
9	Influence of Covid-19 on the Education System of an India Dr. Pravin Vilasrao Thakare	31-32
10	Impact of Population Growth on Landuse-Landcover: A Case Study of Baramhi Taluka Solapur District, Maharashtra. Dr. Nagare Vikas Bhanpatil	33-35
11	Specific Exercises to Reduce Impact of Covid 19 for Health & Physical Fitness Mr. Rupesh Vasant Rupwate	36-39
12	The Impact of Interactive Virtual Technology on Design and Implementation of Digital Art Teaching System. Prof. Shankar Madhavrao Aderao	40-44
13	An Examination of Hunger and Malnutrition in Maharashtra Dr. Nivrutti Uttam Rathod	45-49
14	Magnetism and Environmental Issues T.R.Mudgal, Ved Parkash, R.D.Mohite, Yash Paul Singh	50-53
15	Global Warming: A Threat to Mother Earth Dr. Smt. Desai. M. B.	54-55
16	Spatio-Temporal Changes In Process Of Urbanization: A Case Study of Jalgaon District of Maharashtra Arvind A. Badgujar , Prakash D. Patil , Jaywantrao G. Patil	56-60
17	Environmental Issues and Literature Dr. S.A.Tambade	61-63
18	Export Performance of India and China with Special Reference to Soybean, Wheat, Sugar Cane and Rice Milled Dr. Mahendra. B. Bagul	64-67
19	Preference Towards E-Learning After Novel Covid-19 Pandemic : A Review Study Navneet Kaur	68-70
20	Natural Resources Management And Sustainable Tourism Development In Tribal Area Nashik District Mr.Laxman Suresh Shendge, Dr. Deepak Narayan Thakare	71-73
21	Problems and Prospects related to Soil Fertility Dr. Babu Bhima Raut	74-76
22	Depletion of Resources Dr.Kailas V. Nikhade	77-78

Spatio-Temporal Changes In Process Of Urbanization: A Case Study of Jalgaon District of Maharashtra

Aryind A. Badgajar¹ Prakash D. Patil² Jaywantrao G. Patil³

¹Asso Prof, Y. C. S. P. Mandal's Dadasaheb Digambar Shankar Patil Arts, Commerce & Science College, Erandol, Dist. Jalgaon (MS) [Corresponding Author]

²Asst Prof, KVPS Kisan Arts, Commerce & Science College, Parola, Dist. Jalgaon (MS) ³Asst Prof, DMES's Arts and Commerce College, Amalner, Dist. Jalgaon (MS)

Email - aabddsp@gmail.com , patilpd01@gmail.com , patiljg101@gmail.com

Abstract :

The present paper aims to examine the spatio-temporal changes occurred in the proportion of growth of urban centres to total urban centres in Jalgaon district of Maharashtra. It also endeavors to find the spatio-temporal change occurred in urban population. The data is obtained from 2001 and 2011 Primary Census abstracts of the districts. The spatio-temporal changes are calculated as relative changes occurred during the last decade (2001 to 2011). The results suggest decline availability of transportation facilities, development of industries, trade and commerce etc. have greatly influenced distribution and growth of urban centre in the study region. The broad gauge railway routes of Central and Western railway have favoured the growth of cities like Bhusawal, Jalgaon, Amalner, Dharangoon, Chalisgaon and Pachora. Growth of Bhusawal, Jalgaon, Erandol and Parola is also influenced by Asian Highway No. 46. Development of industries, trade and commerce has greatly accelerated the rapid growth and development of Jalgaon and Bhusawal cities.

Key words : spatio-temporal changes, urban centres, urban population, Jalgaon

Introduction :

Geographers use the term urbanization more commonly to refer to a process of transformation. Urbanization more commonly refer to a process of transformation of a rural settlement into a urban one. 'A distinction should be made between the three aspects of the process of urbanization, i.e., behavioural, structural and demographic aspects of urbanization process. The behavioural aspect of urbanization refers to the experience of elders through time and to the change in the pattern of their behavior. The structural aspect of the process refers to the changes in the economic structure of the whole population. The demographic aspect refers to the process of population concentration.' (Lampard, 1963). Trewartha (1969) considers urbanization as a cyclical process through which the nations pass as they evolve from agrarian to industrial societies. However, Hagget (1975) points out that in case of developing countries it may not be proper to represent the process of urbanization because these countries differ from the industrial countries in some aspects.

Objectives:

1. To examine the spatio-temporal changes in growth of urban centres in Jalgaon district.
2. To study spatio-temporal changes in proportions of urban population to the total population in Jalgaon district.

Material And Methodology :

The Study Region :

Fig. No. 1

83

January-June 2023

Vol. 83, No. 07

75
आज़ादी का
अमृत महोत्सव

UGC CARE JOURNAL

ISSN: 0974-0066

मध्य भारती

मानविकी एवं समाजविज्ञान की ओर-संविदा

49	SOCIO-ECONOMIC AND HEALTH STATUS OF FEMALE TRIBAL SEASONAL WORKERS OF SURGANA TEHSIL OF NASIK DISTRICT, MAHARASHTRA Ramesh Hari Gavit/ Dilip Gade/ Azhar u din waza	101
53	स्त्रीवादी साहित्यलेखन डॉ. चिन्मय केवारी	107
59	INDIAN WOMEN WITH MAN BOOKER PRIZE: A TRIUMPH OF STORYTELLING Dr. Liladhar Shivajirao Patil	110
61	FACTORS INFLUENCING PARTICIPATION OF WOMEN SARPANCH IN GRAM PANCHAYAT: A STUDY OF WARDHA DISTRICT IN MAHARASHTRA Mr. Naresh W. Patil/ Dr. Jyoti Niswade	114
66	कृषी क्षेत्रात महिलांचे योगदान डॉ. प्रमोद एस. नायकवाड	120
70	ग्रंथालयामार्फत रावबिला जाणारा एक उपक्रम : "बाबन प्रेरणा दिवस" प्रा. भावना शंकर जाधरे	122
74	सिंधुताई सपकाळ व तिचे संपर्क प्रा. संतोषराव अरुण खचळे/ प्रा. रामचंद्र नारायण चिरे	125
78	CONTRIBUTION OF WOMEN IN ALL-ROUND DEVELOPMENT OF INDIA: AN OVERVIEW Smt. Sunita B. Patil/ Prof. Dr. Manisha J. Warma	129
13	देशाच्या प्रगतीत विविध क्षेत्रातील महिलांचे वार्षिक योगदान: एक अवलोकन प्रा. धीमती अनिता पुंडलिक लांडगे	133
81	सिंधुताई सपकाळ यांच्या सामाजिक कार्यवाही अभ्यास डॉ. अंकुश रामचंद्र वलसोडे	138
3	अग्नी-5 क्षेत्रातील प्रगतीचे प्रकल्प संचालक : मिसाईल युग- डॉ. टेसी चौधरी प्रा. कविता प्रमोद प्रसाद/ प्रा. लक्ष्मी वि. अंबोरेकर	143
3	CRITICAL STUDY OF KAMALA DAS AS A WRITER OF PROTEST IN THE POST-INDEPENDENCE ERA WITH SPECIAL REFERENCE TO 'AN INTRODUCTION' Meherarti Bade	146

INDIAN WOMEN WITH MAN BOOKER PRIZE: A TRIUMPH OF STORYTELLING

Dr. Liladhar Shivajirao Patil, Head, Department of English, Dhandai Arts and Science
College, Amalner

Abstract

The present research paper aims to discuss the notable contributions of two Indian Women Novelists, Arundhati Roy and Kiran Desai, to world literature. Both authors have received the prestigious Man Booker Prize and gained international acclaim for their works. Their novels present a unique synthesis of traditional art of storytelling with modern narrative techniques. This paper highlights the significance of their literary achievements and examines the ways in which they have influenced the literary landscape on a global scale.

Key words: Indian women writers, storytelling, cultural heritage, non-linear structure, language, imagery, symbolism, caste, gender, power, societal norms

Introduction:

The Man Booker Prize is one of the most prestigious literary awards in the world, given annually to the best novel written in the English language. Since its inception in 1969, the prize has been awarded to some of the most iconic and celebrated works of fiction, including Salman Rushdie's "Midnight's Children," Margaret Atwood's "The Blind Assassin," and Kazuo Ishiguro's "The Remains of the Day." Indian writers have made significant contributions to the Man Booker Prize over the years, with several Indian authors winning the prize and many more being shortlisted or longlisted. The first Indian author to win the prize was Salman Rushdie, who won in 1981 for his novel "Midnight's Children." Since then, other Indian authors who have won the prize include Arundhati Roy for "The God of Small Things" in 1997, Kiran Desai for "The Inheritance of Loss" in 2006, and Aravind Adiga for "The White Tiger" in 2008. It is noteworthy that two women novelists have contributed significantly in the history of this literary Awards.

Though the title of the award is 'Man' Booker, 18 women writers, so far, have won this award. It is noteworthy that two out of them are from India. Indian Women writers have brought a unique perspective to the Man Booker Prize, exploring themes like identity, history, politics, and culture through their writing. Their works often challenge dominant narratives and offer alternative perspectives, bringing attention to the diversity and complexity of Indian society and its people.

The Art of Storytelling and Rich Cultural Heritage of India:

India has a long and rich history of storytelling, with a diverse range of oral and written traditions that reflect the country's complex cultural, linguistic, and regional diversity. Women have made significant contributions to this art form, telling stories that reflect their experiences, perspectives, and imaginations. For example, the Tamil Sangam literature, composed between the 3rd century BCE and 3rd century CE, includes many poems and stories written by women. These works reflect the experiences and perspectives of women in ancient Tamil society, touching on themes like love, marriage, motherhood, and spirituality. Similarly, the Pali Buddhist canon includes many stories told by women, both as characters and as storytellers. These stories reflect the teachings of the Buddha and emphasize the importance of compassion, wisdom, and ethical conduct.

In more recent times, women writers like Mahasweta Devi, Ismat Chughtai, Arundhati Roy, Kiran Desai and Amrita Pritam have made significant contributions to Indian literature through their storytelling. These writers have focused on themes like gender, sexuality, caste, and political oppression, challenging the dominant narratives of Indian society and giving voice to marginalized perspectives. However, the present paper discusses Man Booker Prize winning novels only by Indian Women writers.

Use of Technology for Language Learning in Indian Classrooms

Mr. Liladhar Shivajirao Patil
Department of English
D.M.E.S. Arts and Science College,
Amalner.

Abstract

Technology has become inevitable part of our daily life. It has drastically changed the process of English language learning in India. The present paper observes the change and challenges in the process. It argues that technology is not a substitute to a teacher. However, it modifies its role. It discusses various aspects of using technology for English language learning in Indian classrooms.

Keywords: Technology, accessibility, codeswitching, code mixing, attention span, content moderation, linking communication.

Main text:

“Teachers need to integrate technology seamlessly into the curriculum instead of viewing it as an add-on, an afterthought, or an event.”

- Heidi Hayes Jacobs (Author of Curriculum Planning)

Technology by its very nature is in a constant state of change. Therefore, it is very difficult to keep space with it. As far as language learning in Indian classroom is concerned it becomes more complicated due to the heterogeneous atmosphere found in it. On one hand there are metro political cities that are effectively using technology in classrooms and on the other hand there are rural and tribal villages that have no or very less access to this new trend. However, this present paper aims to discuss the changing methods of language learning and how technology can facilitate the process of English language learning in semi-urban areas in Maharashtra. It also discusses the impact of technology on the learning process as well as the changing role and problems faced by teachers.

With the world moving rapidly into digital media and information age, the role of technology in education is becoming more and more important and this importance will continue to grow and develop in the 21st century. During last decade a notable paradigm shift can be noticed in teaching leaning process in our classrooms due to the entry of technological

Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 47023)

ISSN 2319 - 8508

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
HALF YEARLY RESEARCH JOURNAL

GALAXY LINK

Single Blind Review / Double Blind Review

Volume-XI, Issue-II
Part - I
May - October - 2023

IMPACT FACTOR / INDEXING
2023 - 7.878
www.sjifactor.com

**Ajanta
Prakashan**

❧ CONTENTS OF PART - I ❧

S. No.	Title & Author	Page No.
1	Importance of Artificial intelligence in Education Dr. Ajay P. Lamba	1-6
2	Values of Ramayana in Modern Context Dr. Geeta Bhut	7-17
3	Environmental Consequences of Urbanisation: A Study Dr. Prakash Laxmanrao Dompale	18-23
4	Religion, Aesthetics and Urbanity Dr. Ravi Shankar Mishra	24-34
5	A Study of Public Distribution System in Marathwada Region: Special Reference to Jalna Districts Dr. S. L. Medhe	35-42
6	Women's Rights for Reservation to Establish Gender Justice in India Dr. Ananda Gowda, N	43-49
7	Ecology, Society and Sustainable Development, Eco Tourism Environmental Policy and Urban Development, Auditing, Risk Assessment and Legislation Dr. Dhyan Singh Tomar	50-59
8	How Unconscious Emotions Affect Pro-Environmental Behaviour? Dr. Diwakar Dhondu Kadam	60-71
9	Digital Lending: A Modern Evolution in Banking Sector Dr. Geeta Avinash Rashinkar Miss. Rasika Suresh Tambe	72-77
10	Gender Intolerance and Identity Predicament in Kiran Nagarkar's 'Seven Sixes are Forty Three' Dr. Kamalakar Baburao Galkwad	78-85
11	Citizenship Rights of the Migrant (Women) Labour Dr. Karen Miranda	86-93
12	Digitalization and the Globalization of Literature: An Examination of Cross - Cultural Exchange Dr. Liladhar Patil	94-97

12. Digitalization and the Globalization of Literature: An Examination of Cross - Cultural Exchange

Dr. Liladhar Patil

Head Department of English, Dhandai Arts and Science College, Amalner.

Abstract

Digitalization has revolutionised the world, and the field of literature is not an exception. With the rise of digital platforms, the cultural exchange of literature has become more accessible and widespread than ever before. This paper examines how digitalization has facilitated the globalization of literature by exploring the cross-cultural exchange of literature. It analyzes the impact of digitalization on the traditional barriers to cross-cultural exchange such as language, cultural differences, and geographical distance. It argues that digitalization has led to a democratization of literature, providing wider access and creating new avenues for literary analysis, interpretation, and production. However, it also raises new challenges that need to be addressed by literary scholars, such as the authenticity and value of digital texts, the role of technology in literary creation, and the impact of digitalization on literary education. It also considers the implications of this cross-cultural exchange for literary studies and the future of the global literary landscape.

Key words: digitalization, globalization, democratization, cross-cultural exchange, digital humanities, fan fiction.

Introduction

"Digitalization is transforming literature by creating new possibilities for literary expression, interpretation, and analysis." (Gibson 13)

The study of literature has traditionally focused on printed texts, which were the dominant form of literary expression for centuries. However, with the advent of digitalization, literature has gone through a significant transformation. Digitalization has introduced new forms of literary expression, such as electronic literature and online publishing, and has changed the way we read, interpret, and produce literary texts. This transformation has had a profound impact on the field of literary studies, raising new questions and challenges for scholars and students alike. This has also impacted the literary world, as the exchange of literature across different

Impact Factor – 6.261 | Special Issue - 116 | Feb, 2019 | ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Journal
Multidisciplinary International E-research Journal

Recent Developments in
NAAC
Assessment and Accreditation
Process (RDNAAP)

- GUEST EDITOR -
Dr. Sharda Shitole

- EXECUTIVE EDITOR -
Dr. Gajanan P. Patil

- CHIEF EDITOR -
Dr. Dhanraj T. Dhangar

For Details Visit To : www.researchjourney.net

Printed By : **PRASHANT PUBLICATIONS, JALGAON**

20. Preparation of SSR/RAR in NAAC Assessment and Accreditation Process.....	67
Manik P. Suryawarshi	
21. Role of ICT in Language Acquisition.....	68
Dhiraj R. Vaishnav	
22. Feibiles of NAAC : A Study.....	70
Dr. Pravin S. Baste	
23. Teaching with Technology : The Change and Challenges.....	73
Udhar Shrivastava Patil	
24. ICT – Defining the Role of Future Education in India.....	75
Dr. Atul Padmakar Khose	
25. Teaching Learning Process and Role of IQAC.....	77
Ansa Abasaq Muley	
26. Innovative Practices in Teaching Learning English Language.....	80
Dr. Kamalakar Ramon Patil	
27. Academic Achievement of Higher Secondary School Students in Relation to their Study Habits.....	83
Dr. Vishwanath Mathram Patil	
28. Concerns and Challenges in Higher Education in India : The Role of IQAC.....	85
Dr. Anil Parthasarathi Patil	
29. Role of ICT in Teaching-Learning Process.....	91
Dr. Surendra B. Karble	
30. NAAC : A Quality in Higher Education.....	93
Dr. Mahadev K. Waghmode	
31. Role of IQAC for Pharmacy Education in India.....	95
Praneta Desale	
32. उच्चशिक्षा में महिलाओं की भूमिका.....	98
- डा. डॉ. पारुषी बी. बलवनी	
33. प्राचीन आर्यवासी संस्कृतीचे ज्ञान व संवर्धन-एक चांगला उपक्रम.....	100
- डा. बी. एम. पाटील	

Teaching with Technology : The Change and Challenges

Mr. Liladhar Shivajiroo Patil

D. M. E. S. Arts and Science College,
Amalner, Tal. Amalner, Dist. Jalgaon

The use of Information and communication Technology is the salient feature of 21st century. It has rapidly changed the world around us. Within education also, ICT has begun to have a presence but the impact has not been as extensive as in other fields. Education is a very socially oriented activity. The quality education has traditionally been associated with strong teachers, having high degrees of personal contact with learners. Conventional teaching method in classrooms emphasises on the content and on textbooks. Teachers teach through lectures interspersed with tests and tutorials and learners are expected to consolidate and rehearse the content.

However, we all notice that this traditional method has lost its effectiveness in our classrooms. On the other hand, many teachers are blaming students for spending more time on their smartphones and on their laptops etc. The emerging trend ICT will act as powerful agent to change our traditional methods and educational practices to which we have become accustomed. So, instead of blaming, we need to rethink and convert our methods of teaching. Now we need to be concerned more with how the information will be used than with what the information is. The theory of contemporary learning is based on the notion that learning is an active process of building knowledge rather than acquiring knowledge and that teaching is the process by which this construction of knowledge is more sustained than possible. . not a transmission of procedural knowledge.

ICTs dominate our contemporary lives and work. The increasing use of ICTs as tools of everyday life has shown that the generic skills group has expanded in recent years to include information literacy and that it is very likely that future developments and technological applications see that this skill set increases even more. In the field of education, it is influencing and supporting what is being learned in colleges. Now it is necessary to move away from teacher-centered forms of delivery to student-centered forms. The use of ICT in education lends itself to more student-centred learning settings and often this creates some tensions for some teachers and students. But with the world moving rapidly into digital media and information, the role of ICT in education is becoming more and more important and this importance will continue to grow and develop in the 21st century.

The use of ICT in educational environments will act as

a catalyst for change in this area. Many educators consider it essential to use technology to teach the learning process. Nicholas Peachey said in his interview: "Technology is a major asset for student autonomy, as it gives them access to a vast amount of material, sources of information and useful applications. Moreover, if as teachers, we focus on helping our students to understand how to use technology to become more independent learners, then we could start to realize the full potential that technology offers us". NAAC expects us to use innovative teaching methods in the classrooms. The most important step towards it would be incorporating teaching with technology. Students enter in our classes with smartphones. They have access to internet. A recent report predicts the number of internet users in India is approximately 500 million, with an increase in rural internet penetration to 20.26%. Teachers cannot keep themselves away from this revolution in our field.

We need to understand the situation around us and need to gauge the state of readiness, affordability and efficacy of this changes. There are so many challenges in rural and tribal areas like rural internet penetration, average bandwidth to optimally use of e-resources and technologies, inadequate IT infrastructure, poverty and so on. So, let us regard this phase as 'transition to technology' period. Here 'transition' does not mean 'a complete switch over'. What is being suggested here is a 'blend' of conventional approaches with new-age technological tools. Learners are also experiencing the same transition. Previously, students had typically been forced to accept what has been delivered and institutions have tended to be quite staid and traditional in terms of the delivery of their programs. Now, ICT applications provide many options and choices to the learners. Their experience can be linked to the cognitive framework of online users and learners. Winwesterna observes that "Human cognition is inextricably linked with the media that we use".

It is often argued that technology affects learner's attention and perpetual understanding of the subject. As a result, they may have more information and less knowledge. But liters research about technology in education demonstrates that "not only does it teach a new language but also assist young learners gain new cultural items. Therefore, young learners can be more motivated and active via technology." So, blended learning methodology lies at the heart of such processes.

Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX, Issue - II,
April - June - 2020
Marathi Part - I

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

AJANTA PRAKASHAN

❧ CONTENTS OF MARATHI PART - I ❧

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	मानवी अधिकारकायदा वचन कलम वनविलेखा डिजिटल जाहीरगती डा. इंदुजित निलीनराव बंगाळे	१-५
२	कोरोना महामारी आणि मानवी हक्क : प्रवासी मजुरांच्या विरोध संदर्भात डॉ. गंगोत्री जीवन सुदाभराव	६-११
३	भाषनांद्वारे मानवी हक्कांच्या जाहीरगतीबाबचे सकारात्मक वापर डा. कुख्याता गणपत सावंत	१२-१६
४	भारतीय राज्यघटना व मानव हक्क डा. सूर्यवंशी मधुसुंदर मारुती	१७-२१
५	मानवाधिकार व भारतीय संविधान डा. डॉ. संतोष शिवाकुमार खत्री राजेश भिमराव बोरसे	२२-२७
६	मानव अधिकार व त्यांबद्दल जनसंगुतीसाठी केलेले विचारकने राजेश नासायण चोरे डा. डॉ. शिरीष अंबेकर	२८-३२
७	मानवी हक्क आणि भारतीय राज्यघटना डा. डॉ. रमेश गंगाराम खैरनार	३३-३७
८	मानव अधिकार रमेश डी. पाबरा	३८-४१
९	मानवी हक्क आणि अर्पकारण डा. डॉ. सर्वेराव गंगाधर गोलडे	४३-४६
१०	मानवी हक्काची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी डॉ. शरद जे. मेळाम	४७-५२
११	मानवाधिकारांचे मौखिक दृष्टीने अध्ययन डा. डॉ. सुभाष गजानन जोशी	५३-५७
१२	एकविचलन्य तालकात मानवाधिकार कालीय जगुणीय रिवाजाचे भूमिका डा. विजय पंडित सूर्यवंशी	५८-६५

८. मानव अधिकार

रविश डी. पावरा

डी. एम. ई. एस. अर्टीस व रायना कॉलेज अमरावती,

मानवी अधिकार संकल्पना:

मानवी जीवनात अधिकारांना महत्वाचे स्थान आहे. मानवाला आपल्या व्यक्तिमत्त्व
कारणासाठी अधिकार अत्यावश्यक असतात. माणूस हा सामाजिक प्राणी आहे. समाजाचा एक घटक
आपले जीवन जगत असतो सामाजिक जीवन ही मानवाची अप्रत्यक्ष महत्वाची गरज आहे. मानव
व्यक्तीला अधिकार प्राप्त होतात. मानवाला आपला अधिकारा यांमार्फतच जीवन जगता येत नाही.
इकडे हे मानवाच्या जीवनाच्या इन्टीकोनातून अत्यंत महत्वाचे आहे.

मानवी जीवनाच्या अनेकरीषां गरजा असतात. व्यक्ती समाजात राहूनच या गरजांची पूर्त
मानवाच्या समाजातील वास्तव्यामुळेच त्याच्या व्यक्तिमत्त्वाची जडणघडण होत असते. अर्थात ही
महत्वाची गरज आहे. या सामाजिक जीवनात मानवाला आपले जीवन व्यवस्थित जगता यावे. आपला
बाबा. आपल्या व्यक्तिमत्त्वाची जडणघडण व्यवस्थितपणे करता यावी ह्यासाठी इकडेचो. मानव
जितीत आवश्यकता असते ह्या इकडेचोचोच व्यक्ती आपला विकास साध्य करू शकत नाही. म
जीवनात मानवी अधिकारांना अजान्यसाधारण महत्त्व आहे.

मानवअधिकार किंवा मानवीहक्क म्हणजे अशी परिस्थिती किंवा परिस्थितीचा घटक की
माणसाला माणूस म्हणून आपले जीवन जगणे सुधी होईल अशी परिस्थिती विविध जागतिक
निर्माण केली जाते.

मानवी अधिकार म्हणजे मानवाला जगाण्यासाठी आवश्यक परिस्थिती, समता, न्याय, स
करून देणे. म्हणजे मानवी अधिकार होय. मानवी अधिकार म्हणजे वंश, जात, कुळ, लिंग, व र
अंधत्वाच न करता सर्व मानवजातीला समाजाचे अधिकार देणे म्हणजे मानवअधिकार होय.

144	S. G. Rokade	STUDENTS ATTITUDE TOWARD E-LEARNING IN HIGHER EDUCATION: A STUDY AT R. T. M. NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR, AFFILIATED COLLEGE OF THE EAST NAGPUR	763-771
145	A. S. Wadekar, U. B. Kakde	DETECTION OF AFLATOXINS B1 & B2 IN FOOD GRAINS FROM MUMBAI LOCAL MARKET	772-778

PART 8

146	य. वि. हरणे	कोरोना महामारी और भारतीय अर्थव्यवस्था	779-781
147	सा. वि. श्रावणे	कोरोना वायरस जनित कठिनाईयोंसे कलाकारोंपर आर्थिक प्रभाव	782-785
148	डॉ. उमा देवी	उत्तर कोविड काल में जीवन	786-790
149	वे. वनिता	संगीत की दूरस्थ शिक्षा समयानुकूल एकमात्र उपाय	791-794
150	का. पादम, रा. शंकर	संगीत और अर्थशास्त्र	795-797
151	एस. दीप	आर्थिक संघर्ष एवं सामाजिक परिवर्तन से जुझता आज का संगीत एवंकलाकार-Covid19	798-800
152	अ. कुमार, रामशंकर	कोरोना महामारी एवं लोक संगीत	801-802
153	रामशंकर	भारतीय संगीत में अर्थशास्त्र का स्वरूप	803-805
154	ए. निरी	वर्तमान परिस्थिति में संगीत शिक्षा तथा आर्थिक प्रबंधन	806-808
155	एस. राय	कोरोना महामारी और राष्ट्रीय स्वयं सेवक संघ	809-817

PART 9

156	टि. के. वेडाम	'कोविड-19' व्वा विषाणु संक्रमणाचा बँकिंग क्षेत्रावर परिणाम	818-823
157	आर. जेड. सरादे, आर. एस. खेनगुरे	भारतातकोविड -19चा स्थानिक प्रसार आणि उच्च शिक्षणावर होणारा त्याचा प्रभाव	824-829
158	पी. जे. गुल्हाने	कोव्हीड-19 चा आंतरराष्ट्रीय संबंधावर परिणाम	830-831
159	के. एस. पाटील	'महाराष्ट्राच्या अळगाव विन्ध्यातीतअमळनेर तालुक्यातील राजकीय नेतृत्वामेळीक हाऊसकाळातकेलेल्या कार्याचा ऐतिहासिक दृष्टिकोनातून अभ्यास'	832-837
160	एस. मोहोब, एस. दास	संगीतातील ध्वनिमुद्रण क्षेत्राच्या (Recording Studio) अर्थ बळकावर कोविड-19 चा झालेला परिणाम	838-842

"महाराष्ट्राच्या जळगाव जिल्ह्यातील अमळनेर तालुक्यातील राजकीय नेतृत्वानेलांक डाऊनकाळात केलेल्या कार्याचा ऐतिहासिक दृष्टिकोनातून अभ्यास"

के. एस. पाटील

धनबाई कना व विज्ञान महाविद्यालय अमळनेर
kishorpatil7419@gmail.com

सारांश

कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर महाराष्ट्र शासनाने केंद्र सरकारच्या सूचनेनुसार लोकडाऊन जाहीर केला. या लोकडाऊन काळात अमळनेर तालुक्यातील राजकीय नेतृत्वाने अतिशय उत्तमचरीय भूमिका निभावली. कोरोना विरुद्धच्या लढ्यात अमळनेर विधानसभा मतदार संघाचे आमदार अनिल पाटील, तसेच विधान परिषदेच्या सहाय्य मित्रा बाब यांनी भूमिका महत्त्वाची राहिली आहे. लोकडाऊनच्या काळात या राजकीय नेत्यांनी घरात न बसता रस्त्यावर उतरून लोकांच्या अडथळां समजून घेतल्यात व त्या सोडवण्यासाठी प्रयत्न केला. शासनाने वेळोवेळी जाहीर केलेले लोकडाऊन दुरुस्तीपणे घार पाठण्याच्या दृष्टिकोनातून त्यांनी वेळोवेळी जागरिकांना अबाधित केले. कोरोना नियंत्रणाच्या लढ्यात त्यांनी प्रशासनास सहकार्य केले. अमळनेर तालुक्यातील राजकीय नेतृत्वाने कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर अतिशय यशस्वरीने आणि पारदर्शक अणुची भूमिका बजावली. कोरोनाच्या मुक्तीसाठी काळात अमळनेर महाराष्ट्र शाही डॉस्टरांनी आपली वैद्यकीय सेवा काही काळासाठी बंद केली. त्यामुळे लोकांचे हात होतू लागले हे बघून आमदार अनिल पाटील यांनी डॉस्टरांना सहकार्येने अबाधित करून घार, खोबळा, मर्ची-पडने अशाच्या लोकांसाठी स्वतंत्र खोल्या तयारची निविदा महाराष्ट्र शासकीय डॉस्टरांच्या सहकार्याने महाराष्ट्र शासने मुक्ती विद्यालयात तुरुक केले. तालुक्यातील जागरिकांना खोल्या सेवेबाबत जाणता केले. अमळनेरची निविदा हाता जाहीर जाली की बाब जो बाटल असतानाच अमळनेरच्या राजकीय नेतृत्वाने कोरोना विरोधात लढण्यासाठी जपुर्तुगे प्रशासनास सहकार्य करून कोरोना आटोन्त्यात आणण्यासाठी प्रयत्न तुरुक केलेत. त्यांनी डॉस्टर व सामान्य नागरिकांना सेमीटाइजर उपलब्ध करून दिले. तसेच वरील जागरिकांना भोजन मानक उपलब्ध करून दिले. कोरोना लष् बाबत अमळनेर राजकीय नेतृत्वाने अमळनेरच्या आशांक करून तो पाठवण्याचे जनतेस अबाधित केले. अमळनेरच्या काळात अमळनेर महाराष्ट्र पूर्वीचे बंद केले. कोरोना विरुद्ध लढण्यासाठी आंतरराज्य सहयोग उपलब्ध करण्यासाठी लष्णातयाना आर्थिक अडथळांचा सामना करावा लागत आहे. हे पाहून आमदार मित्रा बाब, आमदार अनिल पाटील यांनी आपला निधी धानीय लष्णातय तसेच महाराष्ट्र संघातील जागरिक खोल्या सेवेबाबत पी. सी. ई. सी.टी., सेमीटाइजर, लष्ण तसेच कोरोना विरुद्ध लढा देण्यासाठी आंतरराज्य लष्ण, उपकरणे खोलीसाठी उपलब्ध करून दिला. लोकडाऊन च्या कठीण काळात डॉस्टर व प्रशासन यांना मोलाची बाब अमळनेर तालुक्यातील राजकीय नेतृत्वाने दिली.

बीजसंज्ञा :- कोरोना, प्रशासन, राजकीय नेतृत्व, जागरिकसंघटना, लोकडाऊन.

प्रस्तावना

महाराष्ट्राच्या जळगाव जिल्ह्यातील अमळनेर तालुक्यात साने तुरुकीची कर्मभूमी, प्रताप शेटजी यांची दानुत्व भूमी, संत सखाराम महाराजांमुळे अध्यात्मिक भूमी, जगप्रसिद्ध विघ्ने कंठनीची स्थापना भूमी म्हणून ओळखता जातो. कोरोनाच्या पार्श्वभूमीवर अमळनेर तालुक्याचे राजकीय नेतृत्व करणारे विधान सभेतील आमदार अनिल पाटील व विधान परिषदेच्या सहाय्य आमदार मित्रा बाब यांनी लोकडाऊन काळात अतिशय महत्त्वाची भूमिका बजावत कोरोनाचा फैलाव कसा कमी करता येईल या दृष्टिकोनातून प्रयत्न केले. कोरोना नियंत्रणात आणण्यासाठी प्रशासनास सहकार्य केले. त्याच बरोबरीने अमळनेर येथील

कोविड केअर सेंटर येथील कोरोना बाधित लष्णांचे मनोबल वाढवण्याच्या दृष्टिकोनातून येथील प्रयत्न केले. लोकडाऊन काळात तालुका प्रशासनाचे धोरण मुक्त असेल तर ते योग्य करण्याचा प्रयत्न या दोघी आनदारांनी केला.

संशोधन पध्दत

सामाजिक संशोधन पध्दत, ऐतिहासिक संशोधन पध्दत.

उद्दिष्टे

1. अमळनेर महाराष्ट्र संघाने विधानसभेतील आमदार अनिल पाटील यांनी लोक डाऊनकाळात केलेल्या कार्याचा अभ्यास करणे.

PUBLICATION CERTIFICATE

This publication certificate has been issued to

प्र. किशोर शिवलाल पाटील

For publication of research paper titled

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी कामगारांसाठी केलेले कार्य - एक
अभ्यास

Published in

Drishtikon with ISSN 0975-119X

Vol: 12 Issue: 9 Month: June Year: 2020

A Impact factor: 5.6

The journal is indexed, peer reviewed and listed in UGC Care

Editor

Editor

www.eduindep.org
editor@eduindep.org

Note: This eCertificate is valid with published papers and the paper must be available online at the website under the network of EDUINDEX.

A

Principal
Dhanda Arts & Science
College, Amalner, Dist. Jalgaon

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी कामगारांसाठी केलेले कार्य - एक अभ्यास

प्रा. किशोर शिबलाल पाटील
धनदाई कला विज्ञान महाविद्यालय अमळनेर
000000000007419@00000.000

सारांश

19 व्या शतकाच्या उत्तरार्धात भारतात औद्योगिक क्रांतीचे वारे येवून पोहचलेत. इंग्रजांच्या आर्थिक धोरणामुळे भारतातील स्वयंपूर्ण असणारे खेडे व्यवस्था नष्ट झाली.खेड्यातील कामगार वर्ग बेकार बनला.औद्योगिक क्रांती मुळे मोठ्या शहरात उद्योग सुरु झालेत.खेड्यातील बेकार कारागीर,कामगार पोट भरण्यासाठी शहरात येवू लागला.भांडवलदारांनी या बेकार कामगारांना कारखान्यात गुलामाप्रमाणे वागवले.या कामगारांना विविध संघटनांनी त्याय मिळवून देण्याचा प्रयत्न केला. कामगार क्षेत्राला अनेकांचे नेतृत्व लाभले.या नेतृत्वातील एक प्रभावशाली माघ म्हणजे डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर. मजूर पक्ष स्थापना करताना त्यांनी मजुरांना जी आत्मासने दिलीत.त्यांची पूर्तता त्यांनी वेळोवेळी करण्याचा प्रयत्न केला.औद्योगिक विवाद विलाला त्यांनी प्रथम विरोध करून कामगारांच्या संपाच्या हक्काचे समर्थन केले. मजूर मंत्री असताना कामगार संघटनांना मंजुरी देणे कंपन्यांना बंधनकारक केले. महिला कामगारांना पगारी प्रसूती रजेचा हक्क मिळवून दिला. खाण सुधारणा कायद्याने कामगारांना अपघात विमा,आजारपणाचा विमा या सारखे हक्क मिळवून दिलेत.स्वातंत्र्य भारताचे कायदे मंत्री असताना औद्योगिक कलह वीस आणून कामगार व कंपनी मातक यांच्यातील संघर्ष कमी करण्याचा प्रयत्न केला. 1948 मध्ये कर्मचारी राज्य विमा कायदा मंजूर केला. कामगारांचे कामाचे तास निश्चित केले.यासारखे अनेक कायदे करून कामगारांना आर्थिक स्वीय देवून कामगारांचे आर्थिक व सामाजिक जीवनमान उंचावण्याचे प्रयत्न डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी केले.

बीज संज्ञा: कामगार, भांडवलदार, कामगार सुधारणा

प्रस्तावना

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी घटना निर्मिती,वीज,अर्थतज,सामाजिक,राजकीय,संरक्षण,जसलती इ. क्षेत्रात आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा उमटवला. या विविध क्षेत्रातील एक क्षेत्र म्हणजे कामगार क्षेत्र. कामगारांची कंपन्यांकडून होणारी पिळवणूक,कामच्या वेळेची अनिश्चितता,कंपनीत सोयी-सुविधा यांचा अभाव पगाराची अनिश्चितता या सारख्या गर्तेत कामगार असताना त्यांना डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे प्रभावी नेतृत्व लाभले. मजूर पक्षाच्या जाहीरनाम्यातून कामगारांना दिलेली आत्मासने त्यांचे कामगारांपती असणारे धोरण दर्शवते.आपल्या कृतीतून डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी

83

January-June, 2023

Vol. 83, No.06

आजादी का
अमृत महोत्सव

UGC CARE JOURNAL

ISSN: 0974-0066

मध्य भारती

मानविकी एवं समाजविज्ञान की शोध-पत्रिका

- स्वातंत्र्योत्तर काळातील महिला उद्योजकांची दशा आणि दिशा47
डा. डॉ. वी. एस. भावेराव
- स्वातंत्र्योत्तर भारतातील स्त्रीयांचे शिक्षण क्षेत्रातील वाढवाल51
डा. डॉ. भामरे नानजी दया
- बहिणाबाई चौधरी यांच्या कवितेतील लक्ष्यज्ञान55
डा. दीपक निवृत्ती वावस्कर
- A STUDY OF WOMEN EMPOWERMENT IN NANDURBAR DISTRICT
THROUGH WOMEN SELF HELP GROUPS58
Dr. G. M. Morey
- REPRESENTATION OF WOMEN'S STRUGGLE THROUGH VARIOUS ROLES
IN POST-INDEPENDENT INDIAN ENGLISH NOVEL64
Dr. Jitendra B. Patil
- स्वातंत्र्य प्राप्तीनंतर महिलांचे कृषी क्षेत्रातील योगदान67
डा. कल्पना दिलीप भारवे
- जळगाव जिल्हा परिषद अध्यास म्हणून स्मिता वाघ यांनी केलेले कार्य - एक अभ्यास72
डा. किशोर शिवलाल पाटील
- WOMEN IN TRADE AND INDUSTRY IN POST-INDEPENDENCE ERA :
HINDRANCES AND THEIR REDRESS77
Dr. Mahendra U. Ingole
- स्वातंत्र्योत्तर काळातील ग्रामीण विकासात महिलांची भूमिका एक अध्ययन80
डा. डॉ. नितीन रामदास बडगुजर
- GOURADEVI: THE UNSUNG TRIBAL LEADER OF THE CHIPKO
MOVEMENT (1925-1991)84
Dr. Prakash M. Masram
- अनायाची आई : सिंधुताई सपकाळ88
डा. आर. आर. पाटील
- CAREER OF WOMEN IN INDIAN POLITICS: AN EFFICACY91
Dr. Rajendra S. Korde
- स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री चित्रकर्त्या/ शिल्पकर्त्या यांचे कलाक्षेत्रातील योगदान94
डा. राजेपी कुलकर्णी

गात्मक बदल ही
रीने काम करने
के होषार अमनी

आणि त्यांच्या
पुरवठा, त्यांच्या
बाबत होऊ नये
त त्यांच्यासाठी
ही केल्याशिवाय
केवळ परिस्थिती
बघाव्या विविध
वे आहे. यासाठी
वर्षभ वाढवित
ही मानविषय

athi.html
oduction-of-
ion-farmers-

जळगाव जिल्हा परिषद अध्यक्ष म्हणून स्मिता वाघ यांनी केलेले कार्य - एक अभ्यास

डॉ. किशोर सिवसाळ पाटील, धनवाई कला व विज्ञान महाविद्यालय, अमळनेर

सारांश

जळगाव जिल्हा परिषदेच्या अध्यक्षपदाच्या कार्यकाळात स्मिता वाघ यांनी वकूल, बरबं तुलावता, अभ्यासू वृत्ती, सवनीस सोबत घेऊन नालण्याची कला व कर्तृत्वाच्या जोरावर जळगाव जिल्ह्याच्या राजकारणावर आपली छाप सोडली. अध्यक्ष पदाच्या कार्यकाळात राजकारणा सोबतच पदाचा उपयोग समाजकारण करण्यासाठी देखील करून घेतला. जिल्हा परिषद अध्यक्ष पदाच्या कार्यकाळात त्यांनी अनेक समाज उपयोगी कामे केलीत. महिला सवनीकरणासाठी त्यांनी पुढाकार घेतला. महिलांचे सक्षमीकरण हेच माझे धोरण वा वृत्तीने त्यांनी काम केले. जळगाव जिल्ह्यातील महिलांचा सक्षम बनवण्यासाठी माध्यमातून आर्थिक दृष्ट्या स्वयंपूर्ण होण्याच्या दृष्टिकोनातून त्यांनी प्रयत्न केले. जिल्हा परिषदेच्या अध्यक्ष म्हणून बचत गटांच्या अदबघी सोडवण्याकडे भर दिला. बचत गटांना आर्थिक निधी मिळून दिना. महिलांमधील गैरुत्पन्न गुण विकसित करण्याच्या दृष्टिकोनातून त्यांनी प्रयत्न केले. सामाजिक हित जोपासण्याच्या दृष्टिकोनातून व्यसन मुक्तीसाठी कार्य केले. व्यसन मुक्तीसाठी सर्वांनी सामूहिक प्रयत्न केले पाहिलेले यावर भर दिला. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांच्या अदबघी सोडवण्यावर भर दिला. ग्रामीण भागातील राखांना शैक्षिक सुविधा उपलब्ध करून दिल्यात. जिल्हा परिषदेच्या माध्यमातून ग्रामीण भागात मोफत संगणक शिक्षणाची सोब उपलब्ध करून दिली. जळगाव जिल्ह्यातील नेत्रहीनांना नेत्र मिळवून देण्यासाठी खास पुढाकार घेतला. त्यांच्या एकंदरीत कार्याची दखल घेऊन भारतीय जनता पार्टीने त्यांना 2015 मध्ये विधान परिषदेची जायदारी बहाल केली.

संवादन

जळगाव जिल्ह्यातून जिल्हा परिषदेच्या पहिल्या महिला अध्यक्षा होण्याचा बहुमान स्मिता वाघ यांच्याकडे जातो. उत्तर महाराष्ट्रात ज्या महिलांनी आपल्या कार्यकर्तृत्वाच्या माध्यमातून महाराष्ट्राने आपली दखल घेण्यास जाण पाडले त्यात स्मिता वाघ यांचे नाव अग्रक्रमाने घ्यावयास लागते. त्याने सामाजिक व राजकीय कार्य हे जनसामान्यांसाठी होते. समाजहिताच्या आड वेगळे राजकारण त्यांनी कधी केले नाही. विद्यार्थी दलत राष्ट्रीय स्वयंसेवक म्हणून तर महाविद्यालयीन सोबतच अखिल भारतीय विद्यार्थी परिषदेची कार्यकर्तृता म्हणून उल्लेखनीय कार्य केले. दरद ऑफसेटच्या माध्यमातून जागतिक, सामाजिक जन सत्याग्रही वृत्तपत्राच्या संपादिका, जानने - संकळ मंड जिल्हा परिषदेच्या सदस्य, उत्तर महाराष्ट्र विद्यार्थी संघ संघटने, जिल्हा निवोजन व विकास समिती सदस्य, जिल्हा परिषदेच्या अध्यक्ष, विधान परिषदेच्या जायदारी ज्या त्यांच्या कार्यकर्तृत्वाचा आलेख काढता राहिला आहे ही सर्व पदे भूषविताना अभ्यासू वृत्ती, ग्रामाधिकारणा, चिकिती, सवनीसतील स्वभाव, सुसंस्कृतपणा, सामान्यांचे अदबघी सोडवण्यासाठी धावून जाण्याची वृत्ती, जनहिताने प्रयत्न सोडवण्याची अदबघी त्यांच्या गैरुत्पन्न धारदार बनवते.

वीर वक्ता

समाजकारण, महिला सवनीकरण

सिद्धे

1. स्मिता वाघ यांनी जि.प अध्यक्ष पदाच्या कार्यकाळात केलेल्या सामाजिक कार्यांचा अभ्यास करणे.
2. स्मिता वाघ यांनी जि.प अध्यक्ष पदाच्या कार्यकाळात महिला सवनीकरणासाठी केलेल्या कार्यांचा अभ्यास करणे.
3. स्मिता वाघ यांनी जि.प अध्यक्ष पदाच्या कार्यकाळात व्यसन मुक्तीसाठी केलेल्या कार्यांचा अभ्यास करणे.

संदर्भ पत्रे

सामाजिक संशोधन पत्रत व ऐतिहासिक संशोधन पत्रत

संदर्भ

स्मिता वाघ यांनी जिल्हा परिषद अध्यक्ष म्हणून केलेल्या विविध सामाजिक कार्यांचा अभ्यास वा संशोधन पेपर म्हणून आपल्यात आना आहे.

The Journal of Oriental Research Madras

certify to all that

Kishor Shiyalal Patil

has been awarded Certificate of Publication for research paper titled

THE EVOLUTION OF INDIAN HISTORY AND RELIGION THROUGH THE YEAR

Published in Vol. MMXXIX-XCIII: LXVIII: November-2021 of The Journal of Oriental Research Madras with ISSN: 0022-3301

UGC Care Approved International Indexed and Refereed Journal
Impact Factor: 7.215
(pp 75-86)

Advisory Editor: The Journal of Oriental Research Madras

Kishor Patil
Principal
Dharmraj Arts & Science
College, Annamalainagar, Tamil Nadu

THE EVOLUTION OF INDIAN HISTORY AND RELIGION THROUGH THE YEAR*

BY

KISHOR SHIVALAL PATIL*

Research Scholar, History, Malwanchal University, Indore, India

DR. BHAMARE NANAJI DAGA

Supervisor, History, Malwanchal University, Indore, India

ABSTRACT

India's history is the fascinating epic of a great civilisation. It is a history of amazing cultural continuity which has reasserted itself again and again. Today it is the history of one-fifth of mankind which is, therefore, of importance to all of us. Both Indian and foreign historians have been attracted by this great theme and each generation has produced its own histories of India. Several histories of India have been written in recent times, thus the authors of the present volume may be asked why they have dared to publish yet another account of Indian history. First of all research in Indian history to which both authors have contributed in their own way is progressing rapidly and an adequate synthesis is needed at more frequent intervals which reflects the current state of knowledge and stimulates further inquiries. This kind of up-to-date synthesis the authors hope to have provided here. Furthermore, Indian history from antiquity to the present is such an enormous subject that it requires more than one author to cope with it. Consequently many surveys of Indian history have been presented by teams of authors, but these authors rarely have had the benefit of working together in the same department discussing problems of Indian history for many years.

KEYWORDS

Indian History, Religion, Environment.

I. INTRODUCTION

History is one of the most important cultural tools to make sense of one's situation, to establish identity, define otherness, and explain change. As a consequence, the scientific discipline of history is not only practiced, but the study of historiography has advanced to a thriving field of research. In fact, an impressive amount of theoretical literature on historiography has been brought forward over the past decades. We have learned from studies focussing on the issue of

* Received 18 October 2021, Accepted 28 October 2021, Published 20 November 2021

* Corresponding Author.

Kishor Patil

I
N
T
E
R
N
A
T
I
O
N
A
L

R
E
S
E
A
R
C
H

F
E
L
L
O
W
S

A
S
S
O
C
I
A
T
I
O
N

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY
Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
November-2018 Special Issue - LXXIII

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist - Nashik (M.S.) INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharuti Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

Swatidhan
Swatidhan Attested

- This journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
 - Cosmoc Impact Factor (CIF)
 - Global Impact Factor (GIF)
 - International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

अमळनेर येथील प्रताप हायस्कूल मधील शिक्षक व विद्यार्थी यांचा भारतीय स्वातंत्र्य
आंदोलनातील सहभागाचा इतिहास - एक अभ्यास

डॉ.किशोर दिवंगत पाटील
Email - kishorpatil7419@gmail.com
Mobile -9011812474

प्रस्तावना -

अमळनेर महाराष्ट्रीय प्रताप हायस्कूलला एक दीर्घ परंपरा लाभली असून खानदेशाच्या शिक्षण विषयक जीवनात जीवनात समृद्धी आणण्याचे काम या हायस्कूलने केले आहे यात शंका नाही. स्वातंत्र्य पूर्वकाळात शिक्षण देण्याबरोबरच येथील शिक्षकांनी स्वातंत्र्य आंदोलनात सक्रीय सहभाग घेतला.माने गुरुजींनी देशासाठी घटपटणाऱ्या मुलांची एक फळीच निर्माण केली,गुरुजींच्या प्रेरणेने प्रेरित होऊन या विद्यार्थ्यांनी स्वातंत्र्यत चळवळीत स्वातंत्र्य आणून दिले.

उद्दिष्टे-

प्रताप हायस्कूल मधील शिक्षकांचा स्वातंत्र्य आंदोलनातील सहभागाचा अभ्यास करणे,
प्रताप हायस्कूल मधील विद्यार्थ्यांचा स्वातंत्र्य आंदोलनातील सहभागाचा अभ्यास करणे.

संशोधन पध्दती-

सामाजिक संशोधन पध्दत.

राष्ट्रीय शिक्षण-

'१९२० मध्ये नागपूर येथे झालेल्या काँग्रेसच्या अधिवेशनासाठी प्रताप हायस्कूल मधील शिक्षक ज.गो.गोखले,हरीभाऊ मोहनी,बाळासाहेब गुणे हे उपस्थित होते.या अधिवेशनापासून प्रेरणा घेतून त्यांनीच या सरकारमान्य संस्थेने रूपांतर राष्ट्रीय शिक्षण देणाऱ्या संस्थेत केले.' शिक्षकांपासून प्रेरणा घेतून देशसेवेसाठी बाहुल घेणाऱ्या पिढीचा उदय खानदेशात झाला,कारण खानदेशातून विद्यार्थी शिक्षण घेण्यासाठी अमळनेर येथे येत असत.

माने गुरुजी -

'१७ जून १९२४ मध्ये माने गुरुजी शिक्षक म्हणून रुजू झालेत.हा एका शिक्षकाचा प्रवेश नव्हता तर एका युवकाच्या स्वातंत्र्य चळवळीच्या उंबरठ्यावरील शो प्रवेश होता.' पुर्वील काळात खानदेशात संस्कारी,शानी व स्वातंत्र्यलढ्यात स्वातंत्र्य आणून देणारी पिढी त्यांनी निर्माण केली.त्यांच्या घटपटणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी स्वातंत्र्यलढ्यात महत्वपूर्ण योगदान दिले.खानदेशात व महाराष्ट्रात झालेल्या स्वातंत्र्य लढ्यांचे नेतृत्व माने गुरुजींनी केले.त्यांचा परिणाम शाळेतील विद्यार्थ्यांवर व्हून आला.

प्रताप हायस्कूल मधील काही शिक्षकांनी मिळून विद्यार्थी नावाने मासिक सुरू केले.या मासिकाचा अमळनेर महाराष्ट्रबरोबरच खानदेशाबरोही प्रभाव होता.या मासिकाचे प्रथम संपादक माने गुरुजी होते.याच काळाचे विद्यार्थी व नंतर शिक्षक म्हणून लागलेले ग.रा.जोशी या मासिकाने संपादक बनले.एका संकाय याच काळातील पूर्व विद्यार्थी वामन भायबत बाबा पेच व शिक्षक ह.बा.मिसाळ यांचा वंगाल ग्रांट इंग्रजांनी कसा घेतला हा रूपांतरीत लेख असे दोन लेख छापण्यात आले.या लेखांमुळे शिक्षकाधिकारी याने ग.रा.जोशी यांना शाळेतून नमी करावे असे निहून पाठवले.व असा थोरा मारला की, 'The school is a breeding place of

Peer Reviewed Referred and UGC
Listed Journal (Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume VII, Issue-I
January - March - 2019
Marathi Part - I

IMPACT FACTOR/
INDEXING 2018 - 5.5
www.sjifactor.com

Ajanta Prakashan

❧ CONTENTS OF MARATHI PART - I ❧

अ. क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
२६	रघुवीरा राजा छत्रपती शाहू महाराज प्रा. डॉ. सी. सुषमा विश्वराम तायडे प्रा. डॉ. के. के. अहिरे	१११-१०२
२७	राजर्षी शाहू यांचा श्री शिक्षण विषयकय दुरोकोन प्रा. कल्पना श्री. पाटील	१०३-१०६
२८	छत्रपती शाहू महाराज यांचे सामाजिक प्रगतिविषयी विचार प्रा. कांतिलाल दाजभाऊ सोमवणे	१०७-११०
२९	राजर्षी छत्रपती शाहू यांचे शिक्षणविषयक कार्य - एक अभ्यास प्रा. किशोर शिवाजी पाटील	१११-११४
३०	आधुनिक महाराष्ट्राच्या उदय-पदगोल राजर्षी शाहू महाराजांचे स्वान प्रा. कौलहे तुकाराम शिबंक -	११५-११९
३१	राजर्षी शाहू महाराजांचे शैक्षणिक : श्लेष व धोरण प्रा. लक्ष्मण वैसावे	१२०-१२२
३२	राजर्षी शाहू महाराजांचे आर्थिक व सामाजिक कार्यांचा भौगोलिक दृष्टीने अभ्यास प्रा. एम. एल. सावंत	१२३-१२८
३३	राजर्षी शाहू महाराजांच्या सामाजिक कार्य आणि विनायका अभ्यास प्रा. डॉ. महेंद्र श्री. पाटील	१२९-१३३
३४	राजर्षी छत्रपती शाहू यांची ऐतिहासिक कामगिरी प्रा. मनिष रघुनाथ करंजे प्रा. डॉ. सुनिल सी. अमृतकर	१३४-१३६
३५	राजर्षी शाहू महाराज यांची जलनीती : एक तात्वीक विवेचन प्रा. डॉ. नरकाडे बालाजी मारोवराव	१३७-१४०
३६	प्रांतीयकारी युगसमर्तक छत्रपती शाहू महाराज आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यातील ऐतिहासिक संबंध डॉ. पंकजकुमार शंकर प्रेमसागर	१४१-१४७
३७	राजर्षी शाहू महाराजांचे शिक्षण विषयक धोरण प्रा. डॉ. पाटील संजु भटा	१४८-१५२

२९. राजर्षी छत्रपती शाहू यांचे शिक्षणविषयक कार्य - एक अभ्यास

डॉ. किशोर शिवलाल पाटील
धनदई कला व विज्ञान महाविद्यालय, अमळनेर.

प्रस्तावना

महाराष्ट्र राज्याची ओळख भारतात पुरोगामी महाराष्ट्र अशी असून ही ओळख निर्माण करण्यात राजर्षी शाहू महाराज यांचे महत्त्वाचे योगदान राहिले आहे. बहुजन समानाची स्थिती सुधारण्यासाठी शिक्षण हे क्रांतीकारक साधन आहे हे त्यांनी ओळखले होते. समतेवर आधारित समाज व्यवस्था निर्माण करायची असेल तर शिक्षणाशिवाय तरचोपच नाही. असे त्यांचे मत असल्यामुळेच त्यांनी प्राथमिक शिक्षण कायद्याने सक्तीचे आणि मोफत केले. अशा प्रकारे कार्य करणारे कोल्हापूर संस्थान हे भारतातील पहिलेच संस्थान होते. शिक्षण सर्वसाधारण घटकपर्यंत पोहोचवण्यासाठी त्यांनी संवण उभे करून त्याची प्रकृती अंमलबजावणी केली. विविध छिन्नाची केलेल्या भाषणातून बहुजन समाजास शिक्षणाचे महत्व दुर्बली पटवून दिले. त्यातून त्यांचे बहुजन समान उभाराचे तळमळ दिमून आल्या शिवाय राहत नाही.

उद्दिष्टे

- छत्रपती शाहू यांच्या आरक्षण धोरणाचा अभ्यास करणे.
- छत्रपती शाहू यांनी वसतिगृहांच्या माध्यमातून शिक्षणासाठी केलेल्या कार्याचा अभ्यास करणे.
- छत्रपती शाहू यांनी प्राथमिक शिक्षणासाठी केलेल्या कार्याचा अभ्यास करणे.
- छत्रपती शाहू यांनी शिक्षणात जातिभेद निर्मुलनासाठी केलेल्या प्रयत्नांचा अभ्यास करणे.
- छत्रपती शाहू यांनी भाषणांच्या माध्यमातून बहुजनांच्या शिक्षणासाठी केलेल्या कार्याचा अभ्यास करणे.

संशोधन पध्दती

सामाजिक संशोधन पध्दती व ऐतिहासिक संशोधन पध्दती.

शिक्षण परिवर्तनाचे साधन

बहुजन समानाचा विकास घडवून आणायचाच असेल तर शिक्षणाला पर्याय नाही हे महात्म्य फुले यांनी ओळखले होते. त्या दृष्टिकोनातून महात्म्य फुले यांनी मुले व मुलींसाठी शाळा कारवल्यात. त्याच विचारांना अनुसरून राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज यांनी देशील शिक्षण हे सामाजिक परिवर्तनाचे महत्त्वाचे साधन आहे हे ओळखून बहुजन समानाच्या शिक्षणासाठी थरोव योगदान दिले. त्याच्या मते "ज्ञान हे सामाजिक शक्तीचे, ऐहिक समृद्धीचे व सत्तेचे जगमस्थान आहे. व राज्यकर्ता हा संयोजन शील प्रतिशोधक व बहुजन हितचक्षण असला तरच तो आपला राज्यकारभार सभ्यतातील सर्व थरातील लोकांच्या

PUBLICATION CERTIFICATE

This publication certificate has been issued to

प्रा.प्र.जगत काशनाथ पाटील

For publication of research paper titled

"अथकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट" या आनंद विगाकर लिखित कादंबरीवर
जामतीकीकरणचा प्रभाव

Published in *Drishtikon* with ISSN 0975-119X

Vol. 12 Issue 7 Month May Year 2020

Impact Factor 5.60

The journal is indexed, peer reviewed and listed in UGC Care.

SK Sharma

Editor

Principal
PRINCIPAL
Dhansel Arts & Science
College, Amalner, Dist. Jalgaon

Note: This eCertificate is valid with published papers and the paper must be available online at the website under the account of EDUINDEX. For cross check you may contact at edui@eduinix.org

"अवकाळी पावसाच्या दरम्यानची गोष्ट" या आनंद विंगकर लिखित कादंबरीवर
जागतिकीकरणाचा प्रभाव

प्रा.प्रभात काशिनाथ पाटील
धनवाई कला विज्ञान
महाविद्यालय अमळनेर
okpali79@gmail.com

प्रस्तावना-

1995 नंतर सर्व जगभर सर्वत्रच निमांश करणाऱ्या जागतिकीकरणाचे वेगवेगळे परिणाम भारतीय उद्योग, शेत, शिक्षण आणि आरोग्यावर लागू लागले. अनिर्बंध बाजार, सवणचीन नेत्रजाल, अति होत जाणाऱ्या वगळताच यामुळे गरीब-जमीनतल कामाची विध्वंसता निमांश होऊ लागली. त्याचवेळीच यंत्रांकरणाची तर अनागत झाली संपूर्ण जगभर जाणवू लागली. शांत वेळच्या सान्त्वन, अनिर्घमित वेळपुरवठा, शेतमालाचे अममताचे भाव, बोधीत निघालेल्या योजना, साजरीकरणांमुळे महाग झालेले शिक्षण, आरोग्य यामुळे सर्वसामान्य माणूस अधिकच हुलसत झाला. गेट व इतर नव्या प्रभावामुळे केल्यासाठी विवाहे, वत, कीटकनाशक वांध्यावावरील वाढलेले पराबलविन्य या सर्व कारणांनी मानवाच्या जटिली रचनेतील श्रेतक्यांनी आत्महत्या केल्या. त्याच महागादरानेच लामो शेतकऱ्यांनीही या जागतिकीकरणाच्या दुष्परिणामातून आपली जीवनयात्रा संपकरी. आपल्या जागण्याच्या मूलभूत अधिकारच विध्वंसकरीत जाणवू असे त्यांचा वाटू लागले. जागतिकीकरणाने कोणासाठी बरेगा नाही, धर्म नाही समगार व्यवस्था नाहीत काढणे आणि शोषणाची नवी वाळे तयार करणे हेच जागतिकीकरणाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. या शोषणातून कोणाचीच सुटका नाही. गरीब गरीबत, कामगार भोडवतदार, व्यवसायिक शेतकरी, स्त्री-पुरुष अशा सर्वाने शोषण ही व्यवस्था केली.

1990 नंतर अनेक्या आर्थिक धोरणांनी शेतकऱ्यांना मिळणाऱ्या सवलती पडतशेवतच टप्प्याटप्प्याने कमी केल्या. बाजारपेठेत शेतमालाला बाजार भाव अनिर्घमित आहे. त्या बाजार भावाने शेतकऱ्यांची पिढ्यापूढ केली जाते. शेतकरी या शेतकऱ्या गीर्षीचा सामना करू शकत नाही. व्यापारी, बाजारी सायकल पत्तेपेढ्या या सर्वांनी आपले उषळ पांढर केले. त्यांच्यावर कोणाचा बंधन राहिला नाही. सर्वसामान्य माणसांच्या केल्याच्या योजना सुरुवाते कमी केल्या. विद्यार्थी उष्याच्या योजनांच्या अभावामुळे शेतकऱ्यांची स्थिती नाही चिकट झाली. शेतकऱ्यांना जागतिकीकरणामुळे जगातील सर्व शेतकऱ्यांशी सामना करणे अशक्य झाले. गीज, पाणी, शेत, दळणवळण, मातुरी यांच्या वाढत्या किमतीमुळे शेतकऱ्यांचे अशक्य झाले. कमी सवलती, उदारीकरण यामुळे नगरी पिकांची लागवड शेतकरी करू लागला. त्याचच तो साजरी केल्याच्या पिढ्यात सापडून लागला व त्यात तो अधिकाधिक कजेबाजारी होऊ लागला. या महागात पिढ्यातून सुटण्यासाठी शेतकऱ्यांनी आत्महत्येचा मार्ग निवडला. 1992 मध्ये आलेल्या 8 व्या पंचवार्षिक योजनेतून जागतिकीकरणाच्या प्रभावाचे अधिक स्पष्टपणे जाणवू लागला. आर्थिक, शैक्षणिक, व्यापार, पर्वोत्पन्न, समाज व्यवस्था या सर्व क्षेत्रांवर जागतिकीकरणाने आपल्या परिणाम केला. जागतिकीकरणाने सर्व जगाचे एक वेडे होईल आणि सारे लिपे सुटण्याविषयाने राहतील. एकतर वाढतील असे मुख्य ध्येय दाखवण्यात आले, परंतु ते वाटे टरले. वैश्विक सुरुवात माधुम सुधी होईल आणि सुरक्षित राहिल असे सांगितले जात होते. पण धरले ते उलटच. अनुष्यग्राणी कधी मध्ये तयार असुरक्षित झाला. यामुळे उत्तम काळी म्हणतात, 'कजाचे अटकलेल्या मध्यमवर्गीया आणि वेळाराना सर्वसंपत्ते केली मिळाल आणि अनेकना आत्महत्या करण्याचे कसे भाग पाडले याचा इतिहास तर अगदीच जाण आहे. कजे वस्तुनीय अनेक्यांनी अशक्य वतने कजे सुटणे ही आत्महत्या झाल्या आहेत'.

Impact Factor – 6.261

Special Issue - 103

Jan. 2019

ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Listed Journal

Multidisciplinary International E-research Journal

Web Based Library and Information Services in Academic Libraries

■ GUEST EDITOR ■

Dr. B. R. Chaudhari

■ EXECUTIVE EDITOR ■

Dr. T. M. Patil

■ CHIEF EDITOR ■

Mr. Dhanraj T. Dhangar

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

43	Web Based Information Services Dr. Anil M. Chaudhari Mr. Yogesh N. Patil	182
44	सार्वजनिक ग्रंथालय व वाचनालयात समाज माध्यमे (Social Media) यांचा वापर संस्कृतीचा प्रामाण्य परिणाम डा. प्रविण निळंबंदराज पवार	185
45	ई-वाचन साहित्य व बदलते ग्रंथालय श्री. अनिल नागण वाकडकर	190
46	ऑनलाइन संशोधन प्रणाल्याची गरज सी. पुष्प किशोर शर्मा	194
47	ई-लर्निंगची नवी स्वरूपा स्वयंसेवा (SWAYAM) : एक दृष्टीकोण डा. विद्या ललमाय बरडे	197
48	वाहिनी ई-संसाधने डा. चक्र पावले	202
49	Digital Library : An Overview Mr. Ajit Mulchand Hirkaone	204
50	Digital Library : A Boom to Gen Next Mr. Anil P. Patil	206
51	Reference Service In Digital Era Mr. Dhruvaji Lavate	208
52	Digital Libraries and e-Learning Dr. Govind S. Ghogare	212
53	Future of Digital Libraries Ms. Kalpana Shamrao Sonawane	215
54	Digital Libraries Mr. Mohan B. Nikumbh	218
55	Digital Libraries In Informational World Miss. Preeti G. Patil	221
56	Digital Library And Digital Preservation Mrs. Bhaveshi Suresh K.	225
57	Preservation And Care Of Library Collection Shambhu Raj Upadhyay Dr. Navin Upadhyay	230
58	Five Laws of Library Science and Their Relevance in Modern Digital Age Sujata Mehta	233
59	Digital Libraries in 21st Century Dr. Yogesh Madhavrao Doree	236
60	Digital Library Dinesh Patil	239

**सार्वजनिक संश्लेष व वाचनालयावर समाज माध्यमे (Social Media) यांचा
वाचन संस्कृतीवर झालेला परिणाम**

डा. प्रविण निळकंठराव गवत
प्रबंधक

धनदाई कला व विज्ञान महाविद्यालय,
अमळनेर, जि. जळगांव

प्रस्तावना

वाचन हे ज्ञानदायीचे अविभाज्य अंग आहे. वाचनाने पाणसाचे अतुल्य सर्वांगाने संपृक्त होते. वाचनाची सवय किंवा अवड अंगी बनवावी लागते. काहीही पुस्तकांच्या प्रेषापेटी सोशल मिडियाच्या काळात सोशल मिडियाचाच वापर करून वाचनाच्या सवयीचा प्रसार करित आले. कोणत्याही क्षेत्रात ज्ञानयोग साधण्यासाठी त्यांचा सखोल अभ्यास एक ज्वळत साधन आणि त्या करिता निष्पत्ती वाचन टिप्प-वस्तू-लेखन आवश्यक असते. विज्ञान-तंत्रज्ञानाने याहिी संश्लेष लाबलेल्या शोधांनी केव्हाचामुन मनोरंजनाचे कार्य हाती घेतले तेव्हाचामुन मानसाकडे पुढी उपलब्ध असणाऱा मोकळा निवांत वेळ आकुचन पावात गेला आहे. व्यस्त दिनक्रम, विपक्ष कुरंग यामुळे पुस्तकरीता सोशल मिडिया हाताशी धरून वाचन संस्कृती वाढविण्यास मदत होईल.

संपुक्त राष्ट्रसंघाच्या शैक्षणिक, वैज्ञानिक, सांस्कृतिक संघटनेने २३ एप्रिल हा जागतिक पुस्तक दिन म्हणून घोषित केला आहे. गेल्यासिअरचा पुष्वतिथी असणारा हा दिवस १९९५ पासून बऱ्याच देशात साजरा केला जातो. यंदाच्या जागतिक दिनी 'बुकलेट' चे अँड्रॉईड अँग आले आहे. या अँगमुळे प्रत्येक वाचकाला आठवड्यांच्या नव्या पुस्तकांसह जुन्या पुस्तकांचा संचही बाळगता येणार आहे. अगामी काळात हे अँग आयफोन आणि सिंड्रोस मध्येही उपलब्ध करण्याकरिता प्रयत्न सुरु आहेत. अलिकडच्या पिढीतुन वाचन संस्कृती लोप पावत असल्याची ओरड सतत ऐकू येत आहे. नव्या पिढीची पुस्तकऐवजी इतर वाचन माध्यमांकडे ओढ मोठ्या प्रमाणावर दिसून येत आहे. इंटरनेटवरील सर्वइंजिनसमुळे माहितीचा महासागर अतिप्रचंड प्रमाणात बाढल्याने आपोआपच तरुण पिढी तिकडे आकर्षित होऊन त्याचा परिणाम वाचन संस्कृतीवर झालेला आपणांस पहावयास मिळतो.

पुस्तक वाचनाची सवय नसल्याचे कारण म्हणजे मनाला लागलेली इटपट आणि सोप्या मनोरंजनाची सवय मोकळ्या वेळेत पुस्तक हाडी घेऊन मन प्रगल्भ करण्यापेक्षा टी.व्ही. रिमोटच्या एका बटनाने मन रिझवणे अगदिस सोपे असते. न वाचनाच्यासाठी आयखी एक कारण असते ते म्हणजे वेळेचा अभाव यामागे बऱ्याचदा ची निघालेली टुम कारणीभूत असल्याचे समजते. कामाची परिणामकारकता जाऊन वेग मंदावतो आणि वेळ अधिक्च खर्च होतो. अशावेळी एकाग्रपणे एकावेळी एक अंगे काम हाती घेतल्यास कामात आणि पर्वचाने व्यक्तिमत्वात सखोलता येते. यानुन पुस्तकांप्रती ओढ निर्माण होण्यास मदत होते.

ग्रंथालयांची ऐतिहासीक पार्श्वभूमी

भारतात इंग्रजांच्या राजवटीतच काही प्रमाणात ग्रंथालय सेवा देण्यासाठी ग्रंथालयांची स्थापना झाली होती, असे एक ग्रंथालय कलकत्ता येथे इ.स. १८३५ मध्ये 'पब्लीक लायब्ररी' या नावाने स्थापन झाली. त्यानंतर कलकत्ता येथे इ.स.१८९१ मध्ये 'इंपीरियल लायब्ररी' ची स्थापना झाली. या दोन्ही ग्रंथालयांचे नुतनीकरण करण्यात आले. इ. स. १९०२ मध्ये सुरु करण्यात आलेले ग्रंथालय हे जन्तेच्या उपपोगासाठी इ.स. १९०३ मध्ये खुली करण्यात आली.

भारतात खऱ्या अर्थाने सार्वजनिक ग्रंथालयाची सुरुवात ही स्वातंत्र्योत्तर काळात म्हणजेच इ.स. १९४७ नंतरच झाली. इ.स. १९४८ मध्ये भारत सरकारने 'इंपीरियल लायब्ररी'चे 'राष्ट्रीय ग्रंथालय' असे नामकरण केले. त्यात अनेकांचा चार वर्षांच्या प्रयत्नांनी अनेक सुधारणा करण्यात आल्या. १ फेब्रुवारी १९५६ पासून ते ग्रंथालय जन्तेसाठी औपचातीकरित्या सुरु झाले. त्यावेळेचे शिक्षण मंत्री 'अब्दुल कलाम आझाद' यांच्या हस्ते त्यांचे उद्घाटन झाले. व त्यानंतरच्या काळात त्या ग्रंथालयातील राजकिय प्रगती झाली.

सार्वजनिक ग्रंथालयांचे महत्त्व

भारत देशातील आर्थिक सुबत्ता व ग्रंथालय सुधारणा टप्पा एकमेकांस पुरक अशा संस्था आहेत. सार्वजनिक ग्रंथालय क्षेत्रात दक्षिण भारतीय राज्यांमध्ये जास्त प्रगती झालेली आहे. तसेच उत्तर भारतात ही प्रगती कमी प्रमाणात दिसून येते. यासाठी अनेक चावी जबाबदार आहेत. सार्वजनिक ग्रंथालयाच्या विकासासाठी देशातील प्रत्येक राज्यात ग्रंथालय कायदा लागू केला पाहिजे. समाजाचे ज्ञान हे फक्त शाळांपुरतेच मर्यादीत न राहता सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या माध्यमातून पूर्ण होणे आवश्यक आहे. केंद्र व राज्य शासनाने सार्वजनिक ग्रंथालयांसाठी खास आर्थिक तरतुद केलेली आहे. १९८६ च्या नवीन शैक्षणिक धोरणांनुसार ६% आर्थिक मदत शिक्षणावर आहे. तर त्यातील सर्वांत जास्त प्रमाण ग्रंथालयांसाठी आहे.

Tattva-Sindhu
तत्त्व सिन्धु

ISSN: 2349-1426

Pravin Nilkanthrao Pawar

has submitted a research paper entitled

Study on A Review of Digital Libraries in India

which has been accepted and published in

वर्ष 8 अंक 8

(September 2021)

of

Journal of Library Science and Information Technology

Volume 41, No. 8, September 2021, pp. 139-150

139-150

Impact Factor of 7.44

Dr. Nilay Tiwari

Dr. Nilay Tiwari
Associate Editor

T. Pawar

Principal

Chandamata Edu. Society

72

33

Study on A Review of Digital Libraries in India

¹Pravin Nilkanthrao Pawar, Dr. Pawar Dinanath

¹Research Scholar, ²Research Supervisor

Malwanchal University, Indore (M.P.)-452016, India

Published on 12 September 2021, Corresponding Author - Pravin Nilkanthrao Pawar

Abstract:

Introduction: It is widely known that libraries throughout the globe are experiencing change, in particular because of the growth of ICT. Traditional libraries are becoming more and more digital and new libraries are being established.

Aim of the study: The Main Purpose of The Study is to study on a review of digital libraries in India

Material and method: The research show that most publications concentrate on digital libraries and digital collections save few studies on copyright problems and digital library administration. There have been no studies that address problems like the administration of digital rights, security and digital library regulations.

Conclusion: The conclusion is that the growth of the Digital Library was unbalanced in India. The S&T libraries were mostly developed. The focus has been on creating digital libraries even within these libraries, with little emphasis on teaching and training, copyrights, management and promotion (marketing).

Keywords: Digital, Library, Digitization, Process, Marketing, Technology.

1. INTRODUCTION

Multiple institutes in the United States, India, China, and many other nations are now pursuing this topic across the globe. Indian members of UDL and MBP are the Digital library of India (DLI) project. A substantial part of India's overall material has been provided by the IIT-Hyderabad Regional Mega-Scanning Centre, and related digitisation facilities. The whole digitalization process comprises many phases such as procurement, scanning, image processing, quality control and online hosting. Some of the problems in digital library production are addressed in Lesk. In a realistic time, frame, the digitalization

The Journal of Oriental Research Madras

certify to all that

Pravin Nilkanthrao Pawar

has been awarded Certificate of Publication for his work titled

STUDY ON THE LIBRARIES IN THE INDIAN DIGITIZATION PROCESS

Published in Vol. MMXXIX-XXXI, January-2021 of The Journal of Oriental Research Madras with ISSN: 0009-3001

UGC Care Approved International Indexed and Referenced Journal
Impact Factor: 2.15
(pp 131-144)

Principal
Dharammata Edu. Society
Arts & Science College, Madras

83	Role of RFID Technology - In Academic Libraries - In Modern Era - Mr. Pravin Nilkantharao Pawar	600-603
84	Rebellion, thy Name is Modern Woman!: A Study with Reference to Three Post-Colonial Women Writers - Prof. Prajakta S. Raut	604-610
85	Influence of Social Media on Consumer Buying Responses of Women During Lockdown in Suburban Mumbai - Prof. Purvy Karia, Dr. Saraswathi Moorthy	611-624
86	The Impact of Globalization in Arvind Adiga's The White Tiger - Prof Dr. Varsha V. Hadgekar	625-628
87	New Entrepreneurship in India: Challenges and Resolutions - Dr. Pratiksha Modi	629-635
88	Covid-19 Pandemic: Positive Consequences - Ms. Pratiksha Vishwanath Pingle	636-640
89	Comparative Study of Achievement Capability of Girls and Boys of Individual Sports - Prof. Dr. Rajdhar C. Bedse	641-646
90	Understanding TPACK of Pre service Teachers - Dr. (Mrs) Raju Talreja	647-654

Role of RFID Technology - In Academic Libraries - In Modern Era

Mr. Pravin Nilkantharao Pawar
Librarian
Dhandol Arts & Science College
Amalner, Dist. Jalgaon - 425 401
pravin30575@gmail.com

Abstract

RFID (Radio Frequency Identification) is one of the fastest growing and most beneficial technology being adopted by both academics and industries. RFID is a new generation of Auto Identification and Data collection Technology. The potential benefits of using RFID in libraries from the perspective of its main stakeholders- The organization, library staff and its patrons shall be highlighted. RFID is the Dedicated short Range communication system has been used in Library for multiple purposes, it has provided a new way of success over Bar-coding and electromagnetic security in academic Libraries. RFID plays vital role in redesigning the library process to make everyone's job easier right from patron to library staff.

Keywords :- RFID, Book, Library Security

Introduction:-

Radio frequency Identification (RFID) is a very fast growing and most useful technology in academic library as well as also in industries. This FRID is a Flexible Technology. Which is predicted, one of the most eminent and well automatic identification Surveillance system, RFID was introduction in the early 1980 for item tracking and access control applications. The library security has always material security, problem financial liability. The benefits of using RFID in libraries from the perspective its main stakeholders in